

TANZİMAT SONRASI OSMANLI CEZA HUKUKU DÜZENLEMELERİ

Mehmet Özkan*

Öz

Osmanlı hukuku esas itibarıyla İslam hukukuna dayanmaktadır. İslam hukukunun devlet başkanına düzenleme yapma yetkisi verdiği alanlarda ise hukuka aykırı olmamak şartıyla kanunnâmeler düzenlenmiştir. Bu tür düzenlemelerin yapıldığı alanlardan biri de ceza hukukudur. Osmanlı'da örfî hukuk kapsamında değerlendirilen ve ceza hukukuna ilişkin düzenlemelere yer verilen kanunnâmeler arasında Fâtih Sultan Mehmed (ö. 886/1481), II. Bayezid (ö. 918/1512), Yavuz Sultan Selim (ö. 926/1520), Kânûnî Sultan Süleyman (ö. 974/1566), II. Selim (ö. 982/1574), III. Murad (ö. 1003/1595), IV. Murad (ö. 1049/1640), IV. Mehmed (ö. 1104/1693) ve diğer Osmanlı padişahları dönemlerinde hazırlanan kanunnâmeler sayılabilir. Tanzimat ve sonrasında da ceza kanunnâmeleri hazırlanmaya devam edilmiştir. İlk ceza kanunnâmesi Tanzimat Fermanı (1839) sonrasında kabul edilen ilkeler doğrultusunda 1840 yılında hazırlanmıştır. Bu kanun genel olarak İslam ceza hukukundan alınan hükümlerden oluşmaktadır. 1851 tarihli ceza kanunu (kanun-ı cedîd), 1840 tarihli ceza kanununun ta'dîli niteliğindedir. Bu kanunda şer'î hükümlere bir öncekine göre daha fazla yer verildiği görülmektedir. 1858 tarihli ceza kanunu ise mukaddimesinde ifade edildiği üzere şahsi haklara halel getirmemek üzere şer'an devlet başkanına tanınan ta'zîr cezalarını düzenleme yetkisi çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu kanunun, şer'î hükümleri esas alan daha önceki ceza kanunnâmelerinin devamı niteliğinde fakat Tanzimat'ın etkisiyle Avrupa kanunlarındaki şekil ve sistematik ile düzenlendiği söylenebilir. Bu çalışmada Tanzimat sonrasında hazırlanan ve yürürlüğe giren bu üç ceza kanunnâmesinde yer alan suç ve cezalar ele alınmıştır. Söz konusu kanunnâmelerde yer alan cezalar genellikle ta'zîr kapsamında olup idam, hapis, celde (sopa), tekdîr ve tevbih (kınama ve azarlama), nefy ve tağrib (sürgün), teşhîr, memuriyetten uzaklaştırma, müsadere, para cezası, kürek, prangabend ve benzeri şekillerde düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Osmanlı, Ceza Hukuku, Tanzimat, Kanunnâme, Ceza.

OTTOMAN CRIMINAL LAW REGULATIONS AFTER THE TANZİMAT

Abstract

Ottoman law is essentially based on Islamic law. In areas where Islamic law gives the head of state the authority to make regulations, laws were issued on the condition that they are not against the law. One of the areas where such regulations are made is criminal law. Among the laws that were evaluated within the scope of customary law in the Ottoman Empire and included regulations regarding criminal law, there are

* Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı.

e-mail: ozkanihl@hotmail.com, **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-6060-4098>

Atıf/Citation: Özkan, Mehmet. "Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku Düzenlemeleri". *BAİD* 15 (Haziran 2022), 241-277.

the law codes prepared during the reigns of Fatih Sultan Mehmed (d. 886/1481), Bayezid II (d. 918/1512), Yavuz Sultan Selim (d. 926/1520), Kanunî Sultan Süleyman (d. 974/1566), Selim II (d. 982/1574), Murat III (d. 1003/1595), Murat IV (d. 1049/1640), Mehmet IV (d. 1104/1693) and other Ottoman sultans. Penal codes continued to be prepared during and after the Tanzimat. The first penal code was prepared in 1840 in line with the principles adopted after the Tanzimat Fermanı (1839). This law generally consists of provisions taken from Islamic criminal law. The penal code (kanun-ı cedid) of 1851 is an amendment to the penal code of 1840. In this law, it is seen that the sharia provisions are given more place than the previous one. The penal code of 1858, on the other hand, was prepared within the framework of the authority to regulate the "tazir" punishments granted to the sharia head of state, as stated in its introduction, without prejudice to personal rights. It can be said that this law is a continuation of previous penal codes based on sharia provisions, but it was regulated in the form and systematically in European laws with the effect of Tanzimat. In this study, the crimes and punishments in these three penal codes, which were prepared and entered into force after the Tanzimat, will be discussed. Penalties in the aforementioned laws are generally within the scope of tazeer and are death row, imprisonment, calda (lashing), takdeer and tawbeeh (reprimand and scolding), nafy and tagreeb (exile), tasheer (exposure), dismissal from civil service, confiscation, fine, rowing penalty, prangabend (be shackled) and so on.

Keywords: Islamic Law, Ottoman, Criminal Law, Tanzimat, Kanunname, Penalty.

Giriş

Ceza, kelime olarak karşılık, suç işleyenler hakkında uygulanan yaptırım, ukûbet gibi anlamlara gelmektedir.¹ Bir hukuk terimi olarak ise, kamu yararını korumak amacıyla tayin edilen yasak/haram fiiller ve bunlara karşı devletin uyguladığı cezalar açısından fert ile devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk şeklinde tanımlanabilir.² Cezalandırmada toplumsal düzenin korunması, adaletin sağlanması, suçlunun ıslahı suçtan sakındırma gibi amaçlar gözetilmektedir.³ İslam hukukunda naslarla belirlenip belirlenmemesi bakımından cezalar had, kisas ve ta'zîr şeklinde üç grupta ele alınmıştır.⁴ Osmanlı, hukukun tüm alanlarında olduğu gibi ceza hukuku sahasında da esas itibarıyla İslam ceza hukukunu esas almıştır. Osmanlı padişahlarının İslam'ın devlet başkanına düzenleme yapma yetkisi tanıdığı alanlardan biri olan ta'zîr cezalarını şer'î hukuka aykırı olmamak şartıyla kanunnâmelerle düzenledikleri bilinmektedir. Örfî hukuk kapsamında değerlendirilen bu çalışmalar Osmanlı'nın batılılaşma sürecinin hızlandığı Tanzimat Fermanı'nın ilanından (1839) sonra da devam etmiştir. Bu çalışmada İslam-Osmanlı ceza hukuku,

¹ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), 55.

² Cevat Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları* (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1976), 34.

³ Abdullah Çolak, *İslam Ceza Hukuku* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2018), 79.

⁴ bk. Serahsi, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl. *el-Mebsût* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1983), 9/36; İbn Abidin, *Reddül-muhtâr ala'd-dürri'l-muhtâr* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984), 4/3; Ömer Nasuhi Bilmen, *"Hukukî İslamiyye ve Istılahatı Fikhiyye" Kamusu* (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, ty.), 3/187; Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, 85-87.

Tanzimat sonrasında Osmanlı'da ceza hukuku alanında hazırlanan ve yürürlüğe konan düzenlemeler incelenecek, özellikle de 1840, 1851 ve 1858 tarihli ceza kanunnamelerinde yer alan suç ve cezalar ele alınacaktır.

1. İslam-Osmanlı Ceza Hukuku

Osmanlı hukuku diğer hukuk sistemleri gibi müstakil bir hukuk sistemi olmayıp esas itibarıyla İslam hukukuna dayanır. Bu nedenle de şer'î hukukun hükümleri Osmanlı hukukunun da esas prensiplerini oluşturur. Osmanlı hukukunun yapısını oluşturan diğer bir hukuk da şer'î hukukun boşluk bıraktığı alanlarda bu hukuka aykırı olmamak kaydıyla hükümdar tarafından kanunnâmelerle meydana getirilen örfî hukuktur.⁵ Burada örfî hukuk, örf ve âdet hukuku anlamında olmayıp devlet tarafından konulan hukuk anlamındadır.⁶ Osmanlı'da örfî hukuk, hukukun pek çok alanında uygulanmıştır. Bu alanlardan biri de ceza hukukudur.

İslam hukukunda "ukûbât" başlığı altında ele alınan suç ve cezalar had, kısas ve ta'zîr olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Had cezası, Allah hakkı olmak üzere icra edilmesi gereken ve miktarı şâri tarafından belirlenen ceza olarak tanımlanmaktadır.⁷ Kısasa, kul hakkı olması, taz'îre de devlet başkanının takdirıyla belirlenmesi nedeniyle had denmez.⁸ Had, şer'an miktarı muayyen olan cezalar şeklinde tanımlanmıştır.⁹ Bu tanıma göre cezaların şer'an belirlenmiş olması bakımından kısas cezaları da bu kapsama girmektedir. Bu durumda had kavramının kısası da içine alacak şekilde bir geniş anlamı, bir de kısası dışarıda bırakacak şekilde dar anlamı olduğu söylenebilir. Burada yapılan tasnifte had cezasının dar anlamı esas alınmıştır.

Had suçları zina, kazif, hırsızlık, yol kesme, şarap içme, irtidat ve bağdyr.¹⁰ Had cezaları, işlenen suçlara göre darb, hapis, kat'ı uzuv, katl ve recm şeklinde

⁵ Halil Cin - Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1995), 1/300; Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku -Adalet ve Müll-* (İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2016), 101; Münteha Maşalı, *Osmanlı'da Ölüm Cezası*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 148.

⁶ Mehmet Akif Aydın, Osmanlı Ceza Hukuku, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/ 478.

⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 9/36; İbn Abidin, *Reddül-muhtâr*, 4/3; Bilmen, *Kamus*, 3/187; Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, 85-87.

⁸ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr* (Mısır: Şeriketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbi ve Evlâdühü, 1389/1970), 5/212.

⁹ Bilmen, *Kamus*, 3/187-188.

¹⁰ Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 79.

uygulanmaktadır.¹¹ Buna göre zina suçunun cezası üç çeşittir. Sopa cezası (celde), sürgün (nefy ve tağrîb) ve hapis ile recmdir. Bekâr erkek ve kadın zina suçu işlediğinde cezası 100 sopa (celde) ve hapistir. Hanefî mezhebinde tağrîb cezası nefy (sürgün) olarak yorumlanmıştır. Bu suçu işleyen evli (muhsan) olması durumunda ise cezası recmdir.¹² Zina iftirasının (kazif) aslî cezası seksen sopa, tebeî cezası ise şahitliğin kabul edilmemesidir.¹³ Şarap içme ve sarhoşluğun had cezası¹⁴ sopa ile seksen kırbaç vurmaktır.¹⁵ Hırsızlık suçunun cezası, işleme sıklığına göre sağ elin bilekten kesilmesi (kat'ı uzuv), sol ayağının topuktan kesilmesi veya hapistir.¹⁶ Yol kesme (hırabe) suçunun cezası duruma göre idam (salb), sağ el ile sol ayağın çaprazlama kesilmesi (kat'ı uzuv), sağ el ile sol ayakların kesilmesi (kat'ı uzuv), önce el ve ayakların çaprazlama kesilmesi sonra idam ve hapistir.¹⁷ İrtidat suçunun cezası ise suçlunun cinsiyetine göre ölüm, sürgün veya hapistir.¹⁸

Tek ve sabit cezalarının olması, re'sen takibe uğramaları, affa konu olmamaları ve hafifletici sebeplerin dikkate alınmaması had suçlarının ayırıcı özelliklerini oluşturmaktadır.¹⁹

¹¹ İbn Âbidin, *Reddü'l-muhtâr*, 4/3; Bilmen, *Kamus*, 3/187-188.

¹² en-Nûr, 24/2; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *Sahihu'l-Müslim (el-Câmiu's-sahîh)* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Hudûd", 12; Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as, *Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Hudûd", 23; Muhammed b. İsa, *Sünenü't-Tirmizî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Hudûd", 8; Muhammed b. Yezid Mâce, *Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992) "Hudud", 7. Ayrıca bk. Serahsî, *el-Mebsût*, 9/ 36; Cin-Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 1/312.

¹³ en-Nûr 24/4-5. Ayrıca bk. Ebu'l-fadl Mecdüddin el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li talîlî'l-muhtâr* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1984), 3/93.

¹⁴ Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh, *Müsned* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 4/7. bk. Serahsî, *el-Mebsût*, 24/30.

¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 4/7; Serahsî, *el-Mebsût*, 24/30. Osmanlı devletinin son on yılına kadar uygulanan bu ceza, Men'-i Müskirat Kanununda biri hadd-i şeri olmak üzere alternatifli cezalar getirilmiştir. bk. Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 1/315; Men'-i Müskirât Kanunu, *Ceride-i Resmîye*, 28 Şubat 1921, No. 4, md. 2, 3, 4.

¹⁶ el-Mâide, 5/38. bk. Serahsî, *el-Mebsût*, 9/166; Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 1/316.

¹⁷ el-Hucurât, 49/9; el-Mâide, 5/33. Ayrıca bk. Serahsî, *el-Mebsut*, 9/ 195-199; 10/ 124; Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 1/317.

¹⁸ el-Mâide 5/54, el-Bakara, 2/217, et-Tevbe, 9/74; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/127; Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "İstibatetü'l-mürted", 2, "Diyat", 6; Müslim, "Kasame", 25-26; İbn Mâce, "Hudud", 2; Ebû Dâvûd, "Hudud", 1; Nesâî, "Tahrimü'd-dem", 11, 14; Serahsî, *el-Mebsût*, 10/ 98, 108. İrtidat suçu ve cezaları için ayrıca bk. Sahip Beroje, *Farklı Bakış Açılıyla İrtidat Suçu ve Cezası* (Ankara: Fecr Yayınları, 2014), 47-86.

¹⁹ Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 17.

Kıyas suçları adam öldürme (katl) ve yaralamalarda (müessir fiil) failin işlediği suça denk bir ceza ile cezalandırılması anlama gelmektedir.²⁰ İslam hukuku eserlerinde “cinayet”²¹ de denilen kıyas ve diyet suçları hadlerde olduğu gibi naslarla belirlenmiştir.²² Adam öldürme suçu Hanefilerde kasten (amden), kasta benzer (şibh-i amd), hataen, hataya benzer ve tesebbüben öldürme şeklinde düzenlenmiş, bunların ilkinin kıyas cezası gerektireceği ifade edilmiştir.²³ Müessir fiillerde de aynı şekilde kasten ve hataen ayırımı yapılmış suçun cezası buna göre kıyas ve diyet cezası olarak düzenlenmiştir.²⁴ İslam hukukunda cinayetlere hapis, kıyas, diyet, gurre, mirastan mahrumiyet, kefare-i katl gibi cezalar uygulanmaktadır.²⁵ Kıyas suçları doğrudan kulların haklarıyla ilgili olmaları hasebiyle bunlarda sulh, af ve şefaata geçerli kabul edilmiştir.²⁶

Ta’zîr suçları ise, hakkında muayyen bir şer’î had mevcut olmayan suçlardan dolayı te’dîb ve terbiye anlamında uygulanan cezalardır.²⁷ Başka bir ifadeyle ta’zîr suç ve cezaları, had, kıyas ve kefareti gerektiren suçlar dışında kalan ve meşrûiyeti Kitap, Sünnet ve icma ile sabit olan²⁸ bütün suçlardır. Ta’zîr suçuna konu olan fiiller İslam hukuku tarafından aslen yasak kabul edilen fakat herhangi bir ceza takdir edilmemiş fiillerle İslam hukuku tarafından yasaklanmamış fakat devlet başkanı (ülü’l-emr) tarafından yasaklanmış fiiller

²⁰ Muhammed b. Ahmed, İbn Rüşd, el-Hafid, *Bidâyetü’l-müctehid ve nihâyetü’l-muktesid* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1985), 2/331.

²¹ İslam hukuku terimi olarak cinayet, insanın nefesine, azalarından herhangi birine veya kuva ve hislerine taalluk eden ve yapılması halinde kıyas veya diyeti (daman) gerektiren şer’an yasaklanmış fiil olarak tanımlanmıştır. Öldürme (katl) nefse, yaralama (cerh, azalara, azaların -mevcut olduğu halde- işlevsiz hale getirilmesi (ta ‘tîl) ise kuva ve hislere karşı işlenen suçlardır. bk. Bilmen, *Kamus*, 3/ 27-28.

²² Taammüden öldürme, hataen öldürme ve yaralama suç ve cezaları için bk. el-Bakara 2/178-179, 194; en-Nisâ, 4/92; el-Mâide 5/45; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/49,63; Ebu Dâvûd, “Diyât”, 4, 15, 18; İbn Mâce, “Diyât”, 8; Nesâî, “Kasâme”, 32-33; Tirmizî, “Diyât”, 13; Ayrıca bk. Serahsî, *el-Mebsût*, 26/ 59-69.

²³ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4/22; Bilmen, *Kamus*, 3/58.

²⁴ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* (İstanbul: Nesil Yayınları, 1986), 1/137.

²⁵ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4/22-34; İbn Abidin, *Reddü’l-muhtâr*, 6/527, 588; Bilmen, *Kamus*, 3/ 33. Ayrıca bk. Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 132-139.

²⁶ Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 80.

²⁷ İbn Âbidin, *Reddü’l-muhtâr*, 4/60; Bilmen, *Kamus*, 3/306.

²⁸ en-Nisâ, 4/34; et-Tevbe, 9/118; Ebû Dâvûd, “Salât”, 26. Ayrıca bk. Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 140.

şeklinde ikiye ayrılmıştır.²⁹ İslam hukuku pek çok ceza hükmünü bu kapsamda düzenlemiş, bunların belirlenmesini ve uygulamasını devlet başkanına ve onun nâibi olan hâkimler ile bir kısım devlet memurunun rey ve içtihadına bırakmıştır.³⁰

Taz'ir cezası, hâkimin takdirine göre, ıslah oluncaya kadar idam, hapis ve sopa (celde)³¹ olabileceği gibi i'lâm, vaaz ve nasihat, tekdîr ve tevbîh, nefy ve tağrîb (sürgün), teşhîr, memuriyetten azil, hedm-i beyt (ev yıkma), müsadere, para cezası şeklinde uygulanabilmektedir.³² Ölüm cezasının ta'zîr kapsamına dâhil olup olmadığı konusunda İslam hukukunda farklı görüşler mevcuttur. Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezhepleri ölüm cezasını ta'zîr kapsamına almazken Hanefî mezhebi umumi maslahatın gerekli kılması halinde topluma zarar veren kişilere ta'zîr yoluyla ölüm cezası verilebileceğini ileri sürmüştür. Özellikle Hanefî fakihleri bu niteliği taşıyan ölüm cezasını "siyaseten katl" şeklinde ifade etmişlerdir.³³ Bunların dışında Osmanlı döneminde uygulanan bazı ta'zîr çeşitleri mevcuttur. Bunlar arasında en önemlileri kürek, prangabendlik ve kalebend (kal'a-bend) cezalarıdır.³⁴

İslam hukuku devlet başkanına, ta'zîr cezalarının gerek alt ve üst sınırını belirleme gerekse kanunî düzenleme yapma yetkisi vermiştir.³⁵ Bu yetkiyi Osmanlı padişahları da kullanmış ve bu çerçevede bazı kanunnâmeler çıkarmışlardır.³⁶ Osmanlı'da ta'zîr suçları kapsamında kanunnâme ile yapılan ilk düzenleme Fatih dönemine (1451-1481) aittir. Benzer bir kanunnâme II. Bayezid döneminde (1481-1512) çıkarılmıştır. Yavuz döneminde (1512-1520)

²⁹ Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, 58; *Cin-Akgündüz, Türk Hukuk Tarihi*, 1/326; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 83.

³⁰ Bilmen, *Kamus*, 3/306; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/145.

³¹ Mâlikîler dışındaki fakihler dayak cezasında üst sınır belirlemişlerdir. Örneğin Ebû Hanîfe'ye göre üst sınır 39 iken Ebû Yûsuf'a göre hür hakkında 95 veya 99'dur. Şâfiî'ye göre üst sınır hür için 40, köle için 20 iken Ahmed b. Hanbelî'e göre 10'dur. bk. Bilmen *Kamus*, 3/307-308.

³² İbn Abidin, *Reddül-muhtâr*, 4/61; Bilmen *Kamus*, 3/306-309; Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 1/328.

³³ Bilmen, *Kamus*, 3/307; Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, 58; Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 1/328; Maşalı, "Ölüm Cezası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007; 34/41; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 80.

³⁴ Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 1/329-330. bk. Mehmet Koç, *Osmanlı Hukukunda Tazir Suç Ve Cezaları* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017).

³⁵ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/145.

³⁶ Halil İnalçık, "Kanunnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/333.

çıkarılan kanunnâme ise cinayet ve siyaset başlıklarıyla ilgili suçlar ve devletin ta'zîr kapsamında verebileceği cezaları düzenlemiştir. Kanunî döneminde (1520-1566) yapılan kanunnâmeler önceki kanunnâmelere benzer niteliktedir Ancak bu dönem kanunnâmesinde öncekilerden farklı olarak rüşvet, yankesicilik gibi suçlar da düzenlemeye konu edilmiştir.³⁷ Söz konusu kanunnâme 1846 yılına kadar yürürlükte kalmış³⁸ fakat II. Selim (1566-1574), III. Murat (1574-1595), IV. Murat (1623-1640) ve IV. Mehmet (1648-1687) dönemlerinde bazı suç ve cezalar ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır.³⁹

2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku

Sultan Abdülmecid döneminde (1839-1861) 26 Şaban 1255 (3 Kasım 1839)'da Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun (Tanzimat Fermanı)⁴⁰ ilân edilmesinden sonra Osmanlı devletinde Batılılaşma anlamında birçok alanda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Söz konusu değişiklik büyük ölçüde hukuk alanına da yansımıştır. Bu durum hukuk alanındaki gelişmeleri Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrası şeklinde ele almayı gerekli kılmıştır. Tanzimat fermanında hukuk sisteminde reform yapılarak Müslüman ve gayr-i müslim tebaa ile farklı din ve mezheplere mensup gayr-i müslim tebaa arasındaki ticaret ve ceza davaları için karma mahkemelerin kurulması, bu mahkemelerde geçerli olmak üzere ceza kanunlarının hazırlanması taahhüt edilmiştir. Yapılacak kanunların dayandırılacağı temel ilkelerden birinin de bütün tebaanın ırz, namus ve can güvenliğini korumak olduğu vurgulanmış, fermanında belirtilen hususlara riayetinin sağlanması ve ihlal durumunda gerekli cezaların verilebilmesi için ceza kanunu hazırlanmasının gereğinden söz edilmiştir.⁴¹ Fermanında, kuruluşundan itibaren Osmanlı devletinin şer'î esaslara bağlı olduğu, son yüz elli yıldır çeşitli sebeplerle şer'î kanunlara uyulmaması nedeniyle güç kaybı yaşandığı, bu nedenle de yeni yapılacak kanunların şer'î esaslara uygun olması gerektiği

³⁷ Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 1/331-333; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 21-22.

³⁸ Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 1/333; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 21-22.

³⁹ Cin - Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 1/333-334; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 21-22.

⁴⁰ Sarkis Karakoç, *Külliyât-ı Kavânîn*, Haz. M. Âkif Aydın, Fethi Gedikli, Mehmet Akman, Ekrem B. Ekinci, M. Macit Kenanoğlu, (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006), 1/167.

⁴¹ Halil İnalçık, "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Humayunu", *Bellefen* XXVIII/112 (1964), 611, 613; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 25-27.

vurgulanmıştır.⁴² Fermanda belirtilen temel esaslar dikkate alınarak üç ceza kanunnâmesi yayınlanmıştır. Bunlardan birincisi 1 Gurre-i Rebîulevvel 1256 (3 Mayıs 1840) tarihli Ceza Kanunnâmesi,⁴³ ikincisi 15 Rebiulâhir 1267 (14 Temmuz 1851) tarihli Kanun-ı Cedîd (Kanun-ı Ceza)'dır.⁴⁴ Üçüncüsü ise Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar yürürlükte kalan 28 Zilhicce 1274 (9 Ağustos 1858) tarihli Ceza Kanunnâme-i Hümâyunu'dur.⁴⁵

Tanzimat sonrası Osmanlı Devletinde yargı alanında ceza kanunâmelerinin yanı sıra başka bazı düzenlemeler de yapılmıştır. 1879 tarihli Usûl-i Mukâkemât-ı Cezâiye Kanun-ı Muvakkati kabul edilene kadar mer'iyetini sürdüren Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'deki muhakeme usulü düzenlemeleri⁴⁶ bir tarafa bırakılacak olursa 19 Cemâziyelâhir 1296 (1879) tarihinde mer'iyete konulan, Usûl-i Mukâkemât-ı Cezaiyye Kanun-ı Muvakkati⁴⁷ bu düzenlemeler arasında sayılır. Nizâmiye mahkemelerinde görülen ceza yargılamalarında uyulması gereken kural ve yöntemleri düzenleyen⁴⁸ bu kanun, bir mukaddime ve iki kitap şeklinde düzenlenmiş olup toplam 487 maddeden oluşmaktadır.⁴⁹ İlk kitapta zâbitân-ı adliye ve bu memurluğun icrası, ikinci kitapta ise muhakemat konuları ele alınmıştır. Bu kapsamda cinayet, kabahat ve cünha türü suçlara bakan mahkemelerle ilgili düzenlemeler yapılmıştır.⁵⁰

Söz konusu kanunun yanı sıra 19 Cemâziyelâhir 1296 (1879) tarihli Usul-i Muhakemat-ı Kanun-ı Muvakkati⁵¹ de yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, mukaddime ve dokuz bab şeklinde düzenlenmiş olup 296 maddeden oluşmaktadır.⁵² Tanzimat sonrasında yapılan diğer bir düzenleme ise nizamiye

⁴² İnalçık, "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Humayunu", 611, 613.

⁴³ Karakoç, *Külliyât-ı Kavânîn*, 1/178.

⁴⁴ Karakoç, *Külliyât-ı Kavânîn*, 1/241.

⁴⁵ Karakoç, *Külliyât-ı Kavânîn*, 1/300; Aydın, "Osmanlı Ceza Hukuku", 7/481-482.

⁴⁶ Yargı (kadâ)ve dâvâ ile ilgili düzenlemeler için bk. Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hukkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm* (Kostantiniye: Matbaa-i Ebu'z-Ziyâ, 1330), 4/189-809.

⁴⁷ Usûl-i Mukâkemât-ı Cezaiyye Kanun-ı Muvakkati (UMCK), (Matbaa-i Amire, 1296/1879). bk. Karakoç, *Külliyât-ı Kavânîn*, 2/621.

⁴⁸ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 55.

⁴⁹ Said Nuri Akgündüz, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunun Kaynakları", *Dergiabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi)*, 4/8, (Güz 2019),12-13.

⁵⁰ bk. Usûl-i Mukâkemât-ı Cezaiyye Kanun-ı Muvakkati (İstanbul: Mahmud Beğ Matbaası, 1299), 3, 25, 35.

⁵¹ Usul-i Muhakemat-ı Kanuniyye Muvakkati (İstanbul: Mahmud Beğ Matbaası, 1299), 88-145. bk. Karakoç, *Külliyât-ı Kavanin*, 2/620.

⁵² bk. Usul-i Muhakemat-ı Kanuniyye Muvakkati (İstanbul: Mahmud Beğ Matbaası, 1299), 94, 99, 97, 101, 135, 141, 145.

mahkemelerinin teşkilat yapısıyla ilgilidir. Bu konuda 1296/1879 tarihinde Mehâkim-i Nizamiye Teşkilatı Kanun-ı Muvakkati⁵³ adıyla yürürlüğe konulan kanun, mukaddime ve üç babdan müteşekkil olup 94 maddeden oluşmaktadır. Birinci babda sulh, hukuk, ceza ve ticaret mahkemeleri, ikinci babda müdde-i umûmîlik üçüncü babda ise adliye teşkilatı memurlarının seçimi, tayinleri ve vazifeleri düzenlenmiştir.⁵⁴ Bu kanunun son maddesinde 30 Kanun-i evvel 1287 (1872) tarihli nizamnamenin ilga edildiği ifade edilmiştir.⁵⁵

Bu dönemde çıkarılan 19 Cemâziyelâhir 1296 (1879) tarihli Teşkilât-ı Mehâkim Kanun-ı Muvakkati adlı kanun da mahkeme teşkilatını düzenlemektedir.⁵⁶

3. Tanzimat Sonrası Ceza Kanunnâmelerinde Düzenlenen Suç ve Cezalar

3.1. 1256 (1840) Tarihli Ceza Kanunu (Ceza Kanunnâme-i Hümâyûnu)

Meclis-i Ahkâm-ı Adliye azalarıyla diğer âlimlerden oluşan komisyon tarafından hazırlanan⁵⁷ ve 3 Mayıs 1840 tarihinde yürürlüğe giren bu kanun Tanzimat'ın ilanından sonra hazırlanan ve yürürlüğe giren ilk kanundur. Hazırlanma aşamasında şekil olarak Avrupa'da hazırlanmış kanunlardan istifade edildiği tahmin edilmekle birlikte içerik açısından yerli olarak değerlendirilebilecek niteliktedir.⁵⁸

Söz konusu kanun bir mukaddime, on üç fasıl ve hatimeden oluşmaktadır. Fasıl başlığı bulunmayan kanunda toplam kırk iki madde mevcuttur. Dördüncü, sekizinci, onuncu ve on ikinci fasıllarda ikişer, altıncı, dokuzuncu ve on birinci fasıllarında üçer, birinci, ikinci ve yedinci fasılda dörder, üçüncü fasılda beş, beşinci fasılda yedi madde bulunmaktadır. On üçüncü fasılda ise numaralandırılmamış bir madde mevcuttur. Söz konusu kanun maddeleri her fasılda birden başlamak üzere numaralandırılmıştır.

⁵³ Mehâkim-i Nizamiye Teşkilatı Kanun-ı Muvakkati (İstanbul: Mahmud Beğ Matbaası, 1299). 152-166; bk. Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Mahkemeleri-Tanzimat ve Sonrası* (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2017), 234.

⁵⁴ Mehâkim-i Nizamiye Teşkilatı Kanun-ı Muvakkati, 152, 160, 163.

⁵⁵ Mehâkim-i Nizamiye Teşkilatı Kanun-ı Muvakkati, 164; Bu konuda ayrıca bk. Mustafa Akman, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Usûl Hukukundaki Gelişmeler" *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/1, (2019), 431-450.

⁵⁶ Karakoç, *Külliyyât-ı Kavanin*, 2/620.

⁵⁷ Hazif Ahmed Lütfi, *Mir'ât-ı Adâlet (Tarihçe-i Adliye-i Devleti Aliyye)*, neşr. Kitapçı Ohannes (İstanbul: Nişan Berberyan Matbaası, 1304), 147-150.

⁵⁸ Mustafa Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 28.

Kanunun birinci faslı katl ve idam cezalarını,⁵⁹ ikinci faslı fesat çıkarma suçunun (sa'y b'il-fesâd) cezalarını,⁶⁰ üçüncü faslı hakaret, itâle-i lisan ve darb suçlarının cezalarını,⁶¹ dördüncü faslı mal ve mülk emniyetine karşı işlenen suçların cezalarını,⁶² beşinci faslı rüşvet suçunun cezasını,⁶³ altıncı faslı irtikâb ve hırsızlık suçlarının cezasını,⁶⁴ yedinci faslı devlet malına zarar verme suçunun cezasını,⁶⁵ sekizinci faslı hâkimler, askeri komutanlar ve maliye memurları arasındaki uyumun lüzumunu,⁶⁶ dokuzuncu faslı vergisini ödemekten imtina etme, hükümet memurlarına muhalefet veya onları darb veya cerh etme suçlarının cezasını,⁶⁷ onuncu faslı silah çekme, yaralama ve ölümlü sonuçlanan yaralama suçlarının cezasını,⁶⁸ on birinci faslı yol kesme suçunun cezasını,⁶⁹ on ikinci faslı kanunlara uymamanın lüzumunu,⁷⁰ on üçüncü faslı hükümetin emir ve talimatlarına uymama suçunun cezasını⁷¹ düzenlemiştir. Hatime kısmında ise bu kanunun Müslüman ahaliden ve diğer milletlerden olanlara istisnasız tatbik edileceği, ihtiyaç duyulması halinde meclis tarafından bazı değişikliklerin yapılabileceği ifade edilmiştir.⁷²

Genel olarak İslam ceza hukukundan alınan hükümlerden oluşan kırk iki maddeden müteşekkil 1256 (1840) tarihli bu kanunda düzenlenen cezalar ise

⁵⁹ Ahmed Lütfi, *Mir'ât*, 129-130. Kanunun latinize metni için bk. Ahmet Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuku Fakültesi Yayınları 1986), 809-820; Kanunun sadeleştirilmiş metni için bk. Ahmet Lütfi, *Osmanlı Adalet Düzeni*, sad. Erdiç Beylem (İstanbul: Fatih Yayınevi, 1979), 121-138; Ayrıca bk. Mustafa Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 28-32.

⁶⁰ Lütfi, *Mir'ât*, 130-132.

⁶¹ Lütfi, *Mir'ât*, 132-133, 135.

⁶² Lütfi, *Mir'ât*, 135-136. bk. Akgündüz, *Külliyat*, 814; Lütfi, *Osmanlı Adalet Düzeni*, 127-128.

⁶³ Lütfi, *Mir'ât*, 136-138; Akgündüz, *Külliyat*, 814-815; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 30, 32.

⁶⁴ Lütfi, *Mir'ât*, 138-139; Akgündüz, *Külliyat*, 815; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 30, 32.

⁶⁵ Lütfi, *Mir'ât*, 139-141; Akgündüz, *Külliyat*, 816; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 30.

⁶⁶ Lütfi, *Mir'ât*, 141-142; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 30.

⁶⁷ Lütfi, *Mir'ât*, 142-143; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 30,32.

⁶⁸ Lütfi, *Mir'ât*, 143-144; Akgündüz, *Külliyat*, 818.

⁶⁹ Lütfi, *Mir'ât*, 144; Akgündüz, *Külliyat*, 818.

⁷⁰ Lütfi, *Mir'ât*, 144; Akgündüz, *Külliyat*, 818.

⁷¹ Lütfi, *Mir'ât*, 145-146; Akgündüz, *Külliyat*, 818-819; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 31, 32.

⁷² Lütfi, *Mir'ât*, 146-147. Ayrıca bk. Ahmet Gökçen, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1987), 23-44.

kıyas-ı şer'î, siyaseten katl (idam), kürek, hapis, tekdîr, tevbîh, tenzîl-i rütbe ve memuriyetten tard ve sürgün (nefy ve tağrîb)'tir. Kanun, kıyas ve ta'zîr cezalarını düzenlemiş olup yol kesme dışında had suçlarıyla ilgili düzenleme yapılmamıştır.⁷³

Bu kanunda düzenlenen suç ve cezalar şu şekilde özetlenebilir: Kasten adam öldürme için *kıyas-ı şer'î* (1. Fasil, 1. md.),⁷⁴ sözlü olarak yapılan sa'y bi'l-fesâd için *bir seneden beş seneye kadar kürek* (2. Fasil, 1. md.),⁷⁵ fiilen sa'y bi'l-fesâd için *idam* (2. Fasil, 2. md.),⁷⁶ hakaret ve itâle-i lisân için *beş günden yirmi beş güne kadar hapis veya tekdîr ve tevbîh* (3. Fasil, 1. md.),⁷⁷ darb için *on beş günden üç aya kadar hapis* (3. Fasil, 5. md.),⁷⁸ başkasının malını zapt ve müsadere için; failin memur olması halinde *memuriyetten tard*, efrad (memur olmayanlar) hakkında ise *bir sene sürgün* (4. Fasil, 2. md.),⁷⁹ rüşvet için *memuriyetten tard ile beraber üç sene kürek*, memur olmayanlar hakkında *daha sonra devlet hizmetinde kullanılmamak üzere üç sene kürek* (5. Fasil, 2. ve 3. md.),⁸⁰ irtikâb ve ihtilas için *memuriyetten tard ile beraber üç sene kürek* (6. Fasil, 3. md.),⁸¹ vergi ödemekten imtina eden için *hapis* (9. Fasil, 1. md.),⁸² zabıta memurlarının davetine mazeretsiz olarak icabet etmemek için *on günden kırk güne kadar hapis* (9. Fasil 2. md.),⁸³ zabıta memurlarına silah çekmek için *iki sene*, silah boşaltırsa *üç sene*, yaralama gerçekleşmişse *beş sene kürek* (9. Fasil, 3. md.),⁸⁴ efrad arasında silah çekmeye *bir*, silah boşaltmaya *iki*, yaralama gerçekleşmişse *üç sene kürek* (10. Fasil, 1. md.),⁸⁵ yol kesenlerden sadece soygun yapanlara *yedi*, soygunla beraber kesine yakın (yakîn) bilgi ile adam öldürdükleri ortaya çıkanlara *on sene kürek*, tahkikat

⁷³ bk. *Ceza Kanunnâme-i Hümayûnu* (1256/1840), 11. Fasil, md. 1, 2, 3. (bk. Lütfi, *Mir'ât*, 144; Akgündüz, *Külliyat*, 818; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 31, 32.

⁷⁴ Lütfi, *Mir'ât*, 129-130.

⁷⁵ Lütfi, *Mir'ât*, 130-131.

⁷⁶ Lütfi, *Mir'ât*, 131.

⁷⁷ Lütfi, *Mir'ât*, 132-133.

⁷⁸ Lütfi, *Mir'ât*, 134-135.

⁷⁹ Lütfi, *Mir'ât*, 135-136.

⁸⁰ Lütfi, *Mir'ât*, 136-137.

⁸¹ Lütfi, *Mir'ât*, 138-139.

⁸² Lütfi, *Mir'ât*, 142.

⁸³ Lütfi, *Mir'ât*, 142-143.

⁸⁴ Lütfi, *Mir'ât*, 143.

⁸⁵ Lütfi, *Mir'ât*, 143-144.

sonrası kesin olarak katl hadisesinin ortaya çıkması durumunda ise *kıyas* cezası (11. Fası, 2. md.)⁸⁶ verilir.⁸⁷

Bu kanunda kalpazanlık, sahtekârlık, kundakçılık, yalan yere şahitlik, yalan yere yemin, iflas, dolandırıcılık, emniyeti suistimal gibi çok sayıda suç için ceza düzenlemesi yapılmamıştır. On bir sene yürürlükte kalan bu kanun, yerini 1267 (1851) tarihli Kanun-ı Cedîd'e bırakmıştır.

3.2. 1267 (1851) Tarihli Ceza Kanunu (Kanun-ı Cedîd)

15 Rebûlâhir 1267 (1851) tarihli Kanun-ı Cedîd, 1256 (1840) tarihli ceza kanununun ta'dîli niteliğindedir. Bu nedenle kanunda yer alan bazı hükümler önceki kanundakilerle benzerlik göstermektedir. Ayrıca bu kanunda şer'î hükümlere bir öncesine göre daha fazla yer verildiği görülmektedir.

Kanun-ı Cedîd'in sistemi bir önceki kanun gibidir. Bir mukaddime ve üç fasıldan meydana gelen kanunda fasıl başlıkları mevcut değildir. Her fasıl birden başlayarak numaralandırılmıştır. Birinci fasılda on yedi, ikinci fasılda yedi, üçüncü fasılda ise on dokuz olmak üzere kanunda toplam kırk üç madde mevcuttur.

Mukaddime kısmında, bu düzenlemenin Tanzimat fermanıyla altı çizilen ve şer'-i şerîfe dayalı olan, zamanın değişmesiyle değişmeyen esaslardan olan can, mal ve namus emniyetini korumak amacına matuf olduğu ifade edilmiştir. Bu ilkelerin değişmemesi esas olmakla birlikte bunlarla ilgili teferruata ait ceza kanunlarının zamanın değişmesine, devlet ve milletin karşılaşacağı olaylara göre şiddetlenip hafifleyebileceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede sonradan ortaya çıkan olaylara tatbik edilecek cezalar ya mevcut olmadığından ya da zamanın değişmesiyle yetersiz kalmasından dolayı yeniden düzenlendiği belirtilmiştir.⁸⁸

Kanunun birinci faslı genel olarak katlin çeşitlerinden teşhîr-i silah ve yaralama, zabita memurlarına karşı meydana gelecek teşhîr-i silah ve yaralama fiilleri, yol kesme, sa'y bi'l-fesâd olarak adlandırılan devletin iç güvenliğini ihlal gibi suçlar ve cezaları düzenlerken⁸⁹ ikinci faslı genel olarak ırz ve namusa dair suçlar, hakaret, itâle-i lisan, darb, kız kaçırma, zabita memurlarının davetine

⁸⁶ Lütfi, *Mir'ât*, 144.

⁸⁷ bk. Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 32.

⁸⁸ Lütfi, *Mir'ât*, 149-152.

⁸⁹ Lütfi, *Mir'ât*, 152-159.

mazeretsiz olarak icabet etmeme ve sarkıntılık eden sarhoşların ve kumarbazların cezasını düzenlemiştir.⁹⁰ Üçüncü fasıl ise zabt ve müsadere-i emvâl, irtikab ve ihtilas, vergi ödemeye muhalefet, rüşvet, cerîme, alış-verişte noksan dirhem kullanmak, narh üzerinde fiyat koymak, sahtekârlık, kalpazanlık, ikrah ve icbar ile meydana gelen öldürme ve yaralama fiilleri gibi suçlar ile cezalarını düzenlemiştir.⁹¹

1267 (1851) tarihli bu kanunda ceza türlerinin *had, kısas, diyet, siyaseten katl (idam), kürek (pranga), hapis, ta'zîr, nefy ve tağrîb, değnekle darb, tenzîl-i rütbe, memuriyetten tard, tekdîr ve tevbîh* şeklinde düzenlendiği görülmektedir. Bu kanunda, 1256 (1840) tarihli kanunda mevcut olmayan bazı suç ve cezalar mevcuttur. Hata ile adam öldürmek, adam öldürme fiiline yardım etmek, kız kaçırmak, remî ve âdî evrakta sahtecilik, kalpazanlık, kalp sürücülüğü, sarkıntılıkla beraber sarhoşluk, nâra atarak edepsizlik etmek, kumarbazlık, noksan dirhem kullanmak, narhın üzerinde bir fiyatla satış yapmak gibi suç ve cezaları bunlar arasındadır.⁹²

Kanunda düzenlenen suç ve cezalardan bazıları şu şekildedir: Sarhoş olup sokaklarda sarkıntılık etmek *had* (2. Fasıl, 5. md.),⁹³ devlete karşı fitne çıkarmak, adam öldürmek *kısas* (1. Fasıl, 1. ve 15. md.),⁹⁴ yol kesip can telef etmek *idam* (siyaseten/ta'zîren katl) (1. Fasıl, 9. md.)⁹⁵ cezasını gerektirmektedir.

Devlete, kanun ve nizama karşı sözlü olarak ortalığı karıştırarak insanları kışkırtmak (sa'y bi'l-fesâd) *bir seneden beş seneye kadar kürek ve pranga* (1. Fasıl, 5. md.),⁹⁶ yol kesmek suretiyle cana kıymadan sadece soygun yapmak *yedi sene kürek* (1. Fasıl 9. md.)⁹⁷ cezasını gerektirir. Hata ile adam öldüren katil zanlısı şahıstan böyle bir suç bekleniyorsa kendisine asıl cezanın yanında ayrıca nizamden *bir yıl kürek* veya *pranga* cezası verilir (1. Fasıl, 13. md.).⁹⁸ Cinayeti para vesaire ile başkasına işleten kimsenin cezasıyla ilgili olarak kâtile

⁹⁰ Lütfi, *Mir'ât*, 159-163.

⁹¹ Lütfi, *Mir'ât*, 163-176; Akgündüz, *Külliyat*, 825-831. 826.

⁹² 1256/1840 ve 1273/1851 sayılı kanunlarla ilgi mukayeseli değerlendirmeler için bk. bk. Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 34-37.

⁹³ Lütfi, *Mir'ât*, 161-162; Akgündüz, *Külliyat*, 825-826. Diğer suç için bk. 2. Fasıl, 1. md.

⁹⁴ Lütfi, *Mir'ât*, 152-153, 158. Diğer suçlar için bk. 1. Fasıl, 10. md.

⁹⁵ Lütfi, *Mir'ât*, 155-156; Diğer suçlar için bk. 1. Fasıl, 1. md., 1. Fasıl, 6. md.

⁹⁶ Lütfi, *Mir'ât*, 154. Aynı ceza için bk. 1. Fasıl, 11. md.

⁹⁷ Lütfi, *Mir'ât*, 155-156.

⁹⁸ Lütfi, *Mir'ât*, 157; Akgündüz, *Külliyat*, 824.

şer'an ve kanunen gereken ceza, öldürtene (azmettirene) derecesine göre *bir seneden beş seneye*, kâtil yardımcısına *bir seneden üç seneye kadar kürek ve pranga* cezası verilir (1. Fasil, 14. md.).⁹⁹ Sokakta nara atan edepsizler ile suçüstü yakalanan kumarbazların bu suçu alışkanlık haline getirmeleri halinde (üç ve daha fazla) kendilerine eğer suç Dersaadet'te işlenmişse pişman oluncaya ve tevbe edinceye kadar *kürek*, taşrada işlenmişse *pranga* cezası verilir (2. Fasil, 5. md.).¹⁰⁰ Devlet tarafından verilen resmî evrak, senedât-ı şeriyye ve mürûr tezkeresini taklit etmek ve bazı yerlerini yırtmak ve değiştirmek, suçun derecesine göre *dört aydan dört seneye*, bunu diğer kimselerin evrakında yapmak ise *üç aydan üç yıla kadar kürek ve pranga* ve şahsına göre *nefy ve tağrîb* ile cezalandırılır. Sikke ve evrâk-ı nakdî taklit eden kalpazanlara suistimal derecelerine göre *altı aydan dört seneye kadar pranga* cezası verilir. Piyasaya kalb (sahte) para sürenlere suç ve kabahatlerinin derecesine göre kalpazanlara verilen cezanın aynısı verilir (2. Fasil, 12. md.).¹⁰¹ Yaralama suçu işlenmesi halinde ise *üç aydan üç seneye kadar pranga ve kürek* cezası verilir (3. Fasil 19. md.).¹⁰² Kolluk kuvvetlerine karşı gelmek ve silah çekmek *iki aydan iki seneye*, gerek kurşun gerekse yaralayıcı diğer bir aletle yaralamak *beş aydan beş seneye kadar prangaya vurularak süfli işlerde çalıştırılmayı* gerektirir (1. Fasil, 16. md.).¹⁰³ İnsanlardan birine rastgele silah çekmenin cezası, suçun derecesine göre *bir aydan bir seneye kadar pranga* cezasına çarptırılmaktır (1. Fasil, 16. md.).¹⁰⁴

Kâtile yardım eden kadına, kadınlara mahsus hapisanede *ıslah oluncaya kadar hapis* (1. Fasil, 15. md.),¹⁰⁵ orta sınıftan ve halktan bir kişinin şeref ve namusuna dokunacak bir şey söylemek, sebepsiz yere darb etmek ve sövmenin cezası, - eğer taz'îr derecesinde kalan bir ceza ise- *hapis ve sürgünden başka şer'î hükme göre üç değnekten yetmiş dokuz değneğe kadar değnekle te'dîb* cezasını gerektirir. Yapılan tahkikat sonunda bunun bir iftira

⁹⁹ Lütfi, *Mir'ât*, 157; Akgündüz, *Külliyat*, 824. Bir seneden beş seneye kadar kürek ve pranga cezası için bk. 3. Fasil 19. md.

¹⁰⁰ Lütfi, *Mir'ât*, 161-162; Akgündüz, *Külliyat*, 825-826.

¹⁰¹ Lütfi, *Mir'ât*, 169-170.

¹⁰² Lütfi, *Mir'ât*, 174; Akgündüz, *Külliyat*, 830-831. Üç aydan üç seneye kadar olan diğer pranga suç ve cezaları için bk.1. Fasil, 16. Md; 2. Fasil, 11 ve 12. md.

¹⁰³ Lütfi, *Mir'ât*, 158; Akgündüz, *Külliyat*, 824; iki aydan iki seneye kadar pranga cezası için bk. 1. Fasil, 16. md.

¹⁰⁴ Lütfi, *Mir'ât*, 159; Akgündüz, *Külliyat*, 824.

¹⁰⁵ Lütfi, *Mir'ât*, 158 ; Akgündüz, *Külliyat*, 824.

olduğu ortaya çıkarsa müfteriye *beş günden kırk beş güne kadar hapis cezası* verilir (2. Fasil, 2. md.).¹⁰⁶ Yaralayıcı olmayan aletlerle birbirlerine vuranlar kabahatlerinin derecesine göre *on beş günden üç aya kadar hapis* ile cezalandırılır (2. Fasil, 7. md.).¹⁰⁷ Devlete vergi ödememek *hapis* cezasını gerektirir (3. Fasil, 7. md.).¹⁰⁸ Bakkal, kasap, fırıncı gibi esnaftan eksik tartı ile ve narhın üzerinde bir fiyatla satış yapma suçunu işlemeye devam edenlere *hapis* cezası verilebilir.¹⁰⁹ Üçüncü kez aynı suçu işlemeleri durumunda ise *hapis* ve *darb* ile cezalandırılırlar (3. Fasil, 19. md.).¹¹⁰

Bazı yönleriyle uygunsuzlukları ortaya çıkan şerîr kimselerden te'dîb ve terbiyeleri iltimas olunanlara şahsına ve suçunun derecesine göre *bir sene müddetle nefy ve tağrîb* ve *pranga* cezası verilir. İslah olmamaları durumunda ise ceza süresi uzatılır (3. Fasil, 13. md.).¹¹¹ Bir kimsenin başka birinin mal ve emlakine tasallut etmesi durumunda, mal mevcutsa sahibine iade edilir, değilse bedeli ödettirilir. Bu suçu işleyen devlet memuru ise *görevden tard* ve *ihraç* edilir, değilse *bir sene nefy ve tağrîb* cezası verilir (3. Fasil, 1. md.).¹¹² Orta sınıftan ve halktan bir kişinin şeref ve namusuna dokunacak bir şey söylemek, onu sebepsiz yere darb etmek ve sövmenin cezası - eğer ta'zîr derecesinde kalan bir ceza ise- *hapis* ve *sürgün* ile birlikte şer î cezadır (2. Fasil, 2. md.).¹¹³

Yaralayıcı olmayan aletlerle birbirlerine vuranlar kabahatlerinin derecesine göre *on beş günden üç aya kadar hapis* ile cezalandırılır (2. Fasil, 7. md.).¹¹⁴ Adam öldüren fakat maktûlün varislerinin affetmesiyle kısas veya diyet cezası almaktan kurtulan çocuğa *bir seneden beş seneye*, yaralama suçu işlemesi halinde ise *üç aydan üç seneye kadar pranga* ve *kürek* cezası verilir. Söz konusu suçu cariyeye işlerse aynı müddet ile kadınlara mahsus *hapishanede*

¹⁰⁶ Lütfi, *Mir'ât*, 159-160; Akgündüz, *Külliyat*, 825. Üçten yetmiş dokuza kadar değnek cezaları için bk. 2. Fasil, 2, 5 ve 7. md.; 3. Fasil, 1. md.

¹⁰⁷ Lütfi, *Mir'ât*, 162-163.

¹⁰⁸ Lütfi, *Mir'ât*, 167.

¹⁰⁹ Lütfi, *Mir'ât*, 173-176; Akgündüz, *Külliyat*, 830-831

¹¹⁰ Lütfi, *Mir'ât*, 173-174. Diğer cezalar için bk. 3. Fasil, 19. md.

¹¹¹ Lütfi, *Mir'ât*, 170.

¹¹² Lütfi, *Mir'ât*, 163-164; Akgündüz, *Külliyat*, 825-826. Nefy ve tağrîb cezası için bk. 2. Fasil, 12. md.

¹¹³ Lütfi, *Mir'ât*, 159-160; Akgündüz, *Külliyat*, 825.

¹¹⁴ Lütfi, *Mir'ât*, 162-163.

*hapsedilir ve değnek darbu ile ta'zîr edilir. Değnek cezasının keyfiyet ve kemiyeti şer'-i şerifin belirlediği şekilde olmalıdır (3. Fasil, 19. md.).*¹¹⁵

İrtikâb suçu işleyen maliye memuruna geri dönmek üzere devlet *memuriyetinden tard, rütbesinden hat ve tenzil, nefy ve tağrîb ve kürek* cezası verilir. Suçlunun şahsına ve suçunun derecesine göre bu cezaların tamamı veya bir kısmı verilir (3. Fasil, 3. md.).¹¹⁶ Ünlü âlimlerden veya ileri gelen efendilerden ya da rütbe sahibi kişilerden birinin şeref ve namusuna dokunacak bir şey söylemek, onu sebepsiz yere darb etmek ve sövmenin cezası - eğer ta'zîr derecesinde kalan bir ceza ise- yüce meclis-i vâliye getirilerek *ta'zîr* edilmesidir (2. Fasil, 2. md.).¹¹⁷

3.3. 1274 (1858) Tarihli Ceza Kanunu (Ceza Kanunnâme-i Hümâyûnu)

1858 tarihli ceza kanununun mukaddimesinde gerek şahsa gerekse devlete karşı işlenen suçlarda cezalandırma yetkisinin devlete ait olduğu vurgulandıktan sonra bu kanunun, şer'an devlet başkanına tanınan ta'zîr cezalarını düzenleme yetkisi çerçevesinde hazırlandığı şahsi hukuka halel getirilmeyeceği ifade edilmiştir (1. md.).¹¹⁸

Üyeleri arasında Ahmet Cevdet Paşa'nın da bulunduğu Meclis-i Âlî-i Tanzimat tarafından kaleme alınan 21 Zilhicce 1274 (1858) tarihli mazbatada kanun metninin incelenmek üzere şeyhülislamlık makamına gönderildiği, makamın gönderdiği mütalaa metninin dikkate alınarak gerekli düzenleme ve ilavelerin yapıldığı belirtilmektedir. Ayrıca daha önce hazırlanan ve yürürlükte bulunan, aynı zamanda 1858 tarihli ceza kanunun kaynaklarını oluşturan 1271 (1855) tarihli Men'-i İrtikâb kanunu ile önceki ceza kanunlarının yürürlükten kaldırıldığı belirtilmektedir.¹¹⁹

Bu bilgilerden yola çıkıldığında 1858 tarihli ceza kanunnâmesinin iddia edildiği gibi 1810 tarihli Fransız Ceza Kanununun hemen hemen aynen ve hatalı çevirisi değil şer'î hükümleri esas alan daha önceki ceza kanunnâmelerin devamı

¹¹⁵ Lütfi, *Mir'ât*, 174-175; Akgündüz, *Külliyyat*, 830-831.

¹¹⁶ Lütfi, *Mir'ât*, 164-165; Benzer cezalar için bk. 2. Fasil, 8. md.

¹¹⁷ Lütfi, *Mir'ât*, 160.

¹¹⁸ Serkiz Karakoç, *Ceza Kanunu Tahşiyeli* (Şant Matbaası, 1329), 27; Halil Rifat, *Külliyyat-ı Şerh-i Ceza* (İstanbul: Mihran Matbaası, 1303), 7.

¹¹⁹ Ahmet Akgündüz, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'-i İrtikâb Kanunnamesi", *Bellefen* 51/199 (Nisan 1987), 136-137; Akgündüz, *Külliyyat*, 832; Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 37-38.

niteliğinde fakat Tanzimat'ın etkisiyle Avrupa kanunlarındaki şekil ve sistematik ile düzenlenmiş bir kanun olduğu söylenebilir.¹²⁰

Osmanlı Devletinde uzun yıllar yürürlükte kalan bu kanunun, ikinci meşrutiyet dönemine kadar 52 yıllık dönemde 15 maddesi değiştirilmiş, 26 maddesine ise ilaveler yapılmıştır. Daha sonra yapılan değişikliklerle birlikte toplam 101 maddesi değiştirilmiş, bir madde eklenmiş, bir faslına ve bir babına ilave yapılmıştır.¹²¹

Kanun, mukaddime ve üç babdan oluşmaktadır. Dört fasıldan oluşan mukaddemenin ilk faslında 1-15, ikinci faslında 16-33, üçüncü faslında 34-39, dördüncü faslında ise 40-47 arası maddeler yer almaktadır.

Kanunun birinci babı on altı fasıldan oluşmaktadır. İlk faslında, 48-54, ikinci faslında 55-66, üçüncü faslında 67-81, dördüncü faslında 82-93, beşinci faslında 94-102, altıncı faslında 103-111, yedinci faslında 112-116, sekizinci faslında 117-121, dokuzuncu faslında 122-129, onuncu faslında 130. ve 131., on birinci faslında 132. ve 133., on ikinci faslında 134-136, on üçüncü faslında 137-142, on dördüncü faslında 143-147, on beşinci faslında 148-162 ve on altıncı faslında 163-167 arası maddelere yer verilmiştir.

Kanunun ikinci babı on iki fasıldan oluşmaktadır. İlk faslında 168-191, ikinci faslında 192-196, üçüncü faslında 197-202, dördüncü faslında 203-206, beşinci faslında 207-212, altıncı faslında 213-215, yedinci faslında 216-230, sekizinci faslında 231-233, dokuzuncu faslında 234-237, onuncu faslında 238-241, on birinci faslında 242. ve 243. ve on ikinci faslında 244-253 arası maddeler yer almıştır. Kanunun üçüncü ve son babı ise 254-264 arası maddelerden oluşmaktadır.¹²²

Mukaddimenin ilk faslında genel olarak suç (cürüm) ve cezaların mertebe ve dereceleriyle bazı usullere,¹²³ ikinci faslında cinayete mahsus cezalara,¹²⁴ üçüncü faslında cünha ve kabahate dair cezalara,¹²⁵ dördüncü faslında ceza

¹²⁰ Akgündüz, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları", 155.

¹²¹ Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 37. Değişiklikler için bk. Karakoç, *Ceza Kanunu Tahşiyeli*, (Şant Matbaası, 1329); Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku*, 38-74.

¹²² Ceza Kanunname-i Humayunu (Takvimhane-i Amire Matbaası, ty.).

¹²³ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 27.

¹²⁴ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 32.

¹²⁵ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 38.

ehliyeti ile ilgili düzenlemelerin yanı sıra bir şahsa cebir ve tehdit altında bir suç işletilmesi, iştirak ve af ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir.¹²⁶

Kanunun birinci babı, on altı fasıldan müteşekkil olup zarar-ı âmm olan cinayet ve cünha suçlarıyla bunların gerektirdiği cezaları düzenlemektedir.¹²⁷ Birinci babın ilk faslında devletin dış güvenliğini ihlal eden cinayet ve cünhalar,¹²⁸ ikinci faslında devletin dâhilî emniyetine yönelik cinayet ve cünhalar,¹²⁹ üçüncü faslında rüşvet suçu, dördüncü faslında devlet malını çalmak ve benzeri irtikâblar, beşinci faslında memuriyet nüfuzunu ve makamını suistimal etmek, memurluk görevini yerine getirmeme suçu, altıncı faslında memurlarının fertlere (efrâd) kötü muamelede bulunma suçunun cezaları, yedinci faslında devlet memuruna muhalefet, itaatsizlik ve hakaret suçları, sekizinci faslında mahbus, kaçırma ve cinayet işleyenleri gizlemeye dair suçlar, dokuzuncu faslında mühür fekki (mühür bozmak), emanet eşya ve resmî evrak çalma suçu, onuncu faslında yetki ve izin olmaksızın resmî bir sıfatta bulunanlarla ilgili suçlar, on birinci faslında mezhep imtiyazına taarruz edenlerle bazı değerli ve eski eserlerin tahribine dair suçlar, on ikinci faslında telgraf muhaberatını ihlal suçu, on üçüncü faslında ruhsatsız matbaa açma, usulüne uygun açılmış matbaalarda zararlı evrak neşretme, okullarda öğretim usulü ile ilgili hükümler, on dördüncü faslında kalpazanlık ile ilgili hükümler, on beşinci faslında sahtekârlık, on altıncı faslında ise kundakçılık ile ilgili hükümler düzenlenmiştir.

Kanunun ikinci babı şahıslara karşı işlenen suçlarla (cinayet ve cünha) bunlara ilişkin düzenlenen cezalar hakkındadır. İkinci babın ilk faslında öldürme, yaralama ve korkutmaya dair hükümler, ikinci faslında çocuk düşürme (ıskat-ı cenin), sağlığı bozucu meşrubat ve yetkisiz olarak kimyevî maddelerin (semmiyât) satışı durumunda meydana gelen suçlarla ilgili hükümler, üçüncü faslında ırza geçme ile ilgili suçlar, dördüncü faslında şahısların usulsüz tevkif ve hapsi, küçüklerin ve temyiz kudretine sahip olanların hırsızlığı ve kız kaçırma suçu, beşinci faslında yalancı şahitlik ve yalan yere yemin etme cezaları, altıncı faslında iftira, sövme ve sırrın ifşasıyla ilgili hükümler, yedinci faslında hırsızlık suçu, sekizinci faslında iflas ve dolandırıcılık suçları, dokuzuncu faslında

¹²⁶ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 40.

¹²⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 103; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 47.

¹²⁸ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 47.

¹²⁹ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 51.

emniyetin suistimali ile ilgili cezalar, onuncu faslında müzayede ve ticari işlemlere fesat karıştırma suçu, on birinci faslında kumar ve piyango cezaları, on ikinci faslında malların telef edilmesi ve insanlara zarar verme suçları düzenlenmiştir.

Kanunun üçüncü babı, muhafaza ve temizlik işleriyle zabıtaya aykırı hareket eden şahıslara verilecek cezaları fasıllara ayırmadan düzenlemiştir.

1858 tarihi ceza kanununun mukaddimesinde cezaya konu olan suçlar, *cinayet, cünha ve kabahat* şeklinde üç kategoride ele alınmıştır (2. md.).

Cinayet, ağır cezayı (mücâzât-ı terhîbiyye) gerektiren suçlar olarak tanımlanmış, cezası da *katl ve idam, tehşîr ederek müebbeden veya muvakkaten küreğe konmak, kalebend (kal'a-bend) olmak, nefy-i ebed, müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet, hukuk-ı medeniyeden iskat* şeklinde belirlenmiştir (3. md.).

Cünha, terbiye edici cezaları (mücâzât-ı te'dîbiyye) gerektiren suçlar olarak tanımlanmış, cezası *bir haftadan fazla hapis, muvakkaten nefy (sürelî sürgün), memuriyetten tard ve para cezası* olarak belirlenmiştir (4. md.).

Kabahat ise, azarlamayı (muâmele-i tekdîriyye) gerektiren suçlar olarak tanımlanmış, cezası da *yirmi dört saatten bir haftaya kadar hapis ile yüz kuruşa kadar para cezası* olarak belirlenmiştir (5. md.).¹³⁰

Söz konusu cezalardan başka *cinayet ve cünha* kapsamındaki suçlarda *gözüaltına alınma, para cezası, suça konu olan veya suçta kullanılan eşyaya el koyma* gibi tedbir nitelikli uygulamalar getirilmiştir (12. md.).¹³¹

Bu cezalar kanunun öngördüğü çerçevede tek başına olduğu gibi birlikte de uygulanabilecektir (6. md.).¹³² Burada ister tek başına ister başka cezalarla birlikte verilmiş olsun hakkında düzenleme yapılan suçlar ayrı ayrı ele alınacaktır.

¹³⁰ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 27-28; Rifat, *Şerh-i Ceza*, 9-13.

¹³¹ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 31-32; Rifat, *Şerh-i Ceza*, 29, 30-31, 34-35.

¹³² Karakoç, *Ceza Kanunu*, 28; Rifat, *Şerh-i Ceza*, 13-14.

3.3.1. Cinayete Mahsus Suç ve Cezalar

3.3.1.1. İdam

İdam cezasının uygulanması yargı kararı ve padişahın onayına bağlanmış (16. md.), maktûlün cesedinin varislerine, varislerinin olmaması durumunda ise mensubu olduğu millete defnettirileceği ifade edilmiştir (17. md.). Kanunda idam cezasına mahkûm edilen kadının, hamile olması durumunda cezasının çocuğunu doğurduktan sonra infaz edileceği¹³³ belirtilmiştir (18. md.).¹³⁴

İdam cezasını gerektiren bazı suçlar şu şekildedir: Devletin düşmanlarıyla bir olup devlet aleyhine silah çekmek, düşmanla birlikte hareket ederek devlet aleyhine faaliyetlerde bulunmak, devletin mallarını düşmana teslim etmek, devlete zarar verilmesine yardımcı olmak, casuslukta bulunmak (48, 49, 50, 51, 52. md.),¹³⁵ devlet aleyhine silahlı isyan çıkarmak (55. md.), insanları birbirine düşürüp aralarında kavga başlatmak, gasb ve tahribatta bulunmak (56. md), 55. ve 56. maddedeki suçları organize olarak işlemek (57. md.).¹³⁶

3.3.1.2. Kürek

Kürek, ayaklarında demir olduğu halde ağır işlerde çalıştırılmaktır. Bu cezaya çarptırılanlar için teşhîr uygulaması da yapılacağı ifade edilmiş, teşhîrin nasıl yapılacağı açıklanmıştır. Buna göre teşhîr, cezaya hükmeden divan mazbatasının bir özeti kalın harflerle yazılıp cezalandırılacak şahısın bulunduğu şehirde bir meydana veya insanların yoğun olarak gelip geçtiği yere götürülüp söz konusu özet, göğsüne konularak orada iki saat halka gösterildikten sonra ayaklarına demir konularak cezanın uygulanacağı yere götürülmesidir.¹³⁷ Kanunda on sekiz yaşından küçüklerle yetmiş yaşından büyüklerin teşhîr uygulamasından muaf tutulacakları ifade edilmiştir.¹³⁸ 19. maddenin zeylinde

¹³³ Doktrinde bu konudaki tartışmalar için bk. Mehmet Dirik, "İslâm Fıkıhında Ceninin Yaşama Hakkını Koruyan Düzenlemeler", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (45-62), 2013, 52-58.

¹³⁴ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 32-33; Rifat, *Şerh-i Ceza*, 36, 38, 39.

¹³⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 103, 105, 106, 110; ,-Karakoç, *Ceza Kanunu*, 47-48.

¹³⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 114-117; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 53, 54, 55; Diğer suçlar için bk. 59, 60, 61, 62, 163, 166, 170, 173 ve 174. md.

¹³⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 41.

¹³⁸ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 34.

muafiyet kapsamına müslümanların âlim, şeyh, hatip ve imamları ile gayri müslimlerin ruhânî önderleri dâhil edilmiştir.¹³⁹

Kürek cezası müebbeden ve muvakkaten olarak ikiye ayrılmış müebbeden kürek, cânînin teşhîr edildikten sonra devletçe belirlenen yerlerde ayaklarına zincir vurularak ölene kadar, muvakkaten kürek ise aynı şekilde teşhîr edildikten sonra devletin belirlediği yerde üç seneden on beş seneye kadar ayaklarına zincir vurularak (demirbend) ağır işlerde çalıştırılması şeklinde tanımlanmıştır. Beş seneden az olan kürek cezalarının mahallinde uygulanabileceği hükme bağlanmıştır.¹⁴⁰ Yirmi ikinci maddede idam ve teşhîrin mahkûmun mensup olduğu din ve mezhebin özel günlerinde uygulanmayacağı ifade edilmiştir.¹⁴¹ Muvakkat kürek ve kalebend cezaları ancak, düzenlenecek i'lâm ve mazbatanın tasdikinden sonra uygulanabilecektir (26. md).¹⁴²

Müebbeden kürek cezasını gerektiren suçlara örnek olarak düşman ülkenin casuslarını korumak ve kollamak (54. md.)¹⁴³ verilebilir.¹⁴⁴ Muvakkaten kürek cezası ise alt ve üst sınırı belirlenmiş ve sınırı belirlenmemiş olmak üzere iki grupta ele alınabilir. Alt ve üst sınırı belirlenmiş muvakkat kürek cezaları *üç seneden on beş seneye kadar* (53. md.),¹⁴⁵ *en az on sene* (143. md.),¹⁴⁶ *üç sene* (166. md. Zeyl),¹⁴⁷ *on beş sene* (174. md.),¹⁴⁸ *altı aydan iki seneye kadar* (193. md.),¹⁴⁹ *en fazla on sene* (149. md),¹⁵⁰ *en fazla yedi sene* (152. md.),¹⁵¹ *en az on beş sene* (172. md.)¹⁵² ve *en az beş sene* (199. md.)¹⁵³ şeklinde düzenlenmiştir. Alt ve üst sınırı belirlenmeyip hâkimin takdirine bırakılan muvakkat kürek

¹³⁹ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 34; Rifat, *Şerh-i Ceza*, 41.

¹⁴⁰ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 34; Rifat, *Şerh-i Ceza*, 47-48.

¹⁴¹ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 34; Rifat, *Şerh-i Ceza*, 49.

¹⁴² Karakoç, *Ceza Kanunu*, 35; Rifat, *Şerh-i Ceza*, 53.

¹⁴³ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 111-112; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 50.

¹⁴⁴ Aynı cezayı gerektiren suçlar için bk. 217, 218 ve 219. md.

¹⁴⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 111; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 50.

¹⁴⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 238; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 88-89. En az on sene muvakkaten kürek cezaları için bk. 148, 152 ve 153. md.

¹⁴⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 264-265; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 98. Diğer üç sene kürek cezası için bk. 177. md.

¹⁴⁸ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 276.

¹⁴⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 317; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 113-114.

¹⁵⁰ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 247; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 91. En fazla on sene diğer kürek cezası için bk. 177. md.

¹⁵¹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 251-252; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 92.

¹⁵² Rifat, *Şerh-i Ceza*, 273; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 101.

¹⁵³ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 325; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 116.

cezalarıyla cezayı mûcib suçlar 62, 63, 119, 120, 128, 175 ve 198. maddelerde düzenlemiştir. Örneğin bekâr bir kıza cebren fiil-i şenî icra edenlere *kürek cezasının* yanında *tazminat* cezası da verileceği ifade edilmiştir (200. md.).¹⁵⁴

3.3.1.3. Kalebend (Kal'a-bend)

Kalebend cezası, müebbeden ve muvakkaten olarak ikiye ayrılmış, müebbed kalebentlik, suçlunun devletçe belirlenen kalelerin birinde ölene kadar, muvakkat kalebentlik ise aynı şekilde devletin belirlediği kalelerin birinde *üç seneden on beş seneye kadar hapis ve tevkif* edilmesi şeklinde tanımlanmıştır (23 ve 24. md.).¹⁵⁵

Kalebend, hapis ile nefy (sürgün) cezalarını cem eden bir ceza olup suçlu, kendisine verilen izin ölçüsünde kale içindeki ve dışındaki kişilerle haberleşebilir (25. md.).¹⁵⁶ Muvakkaten kürek ve kalebend cezaları, ancak düzenlenecek i'lâm ve mazbatanın tasdikinden sonra uygulanabilir (26. md.).¹⁵⁷ Muvakkat kürek veya kalebend olarak cezalandırılanlara mahkûmiyetleri süresince mallarını idare etmek üzere hükümetin rey-i ile bir vekil tayin edilebilir (27. md.).¹⁵⁸

Müebbed kalebentlik suç ve cezası kanununda düzenlenmiştir. Buna göre nefy-i ebed (süresiz sürgün) cezasını çeken mahkûmun firar etmesi müebbed kalebend kılınma cezasını gerektirir (7. md. ve zeyli).¹⁵⁹

Muvakkat kalebentlik suçları ise alt ve üst sınırı belirlenmiş ve belirlenmemiş olarak iki grupta düzenlenmiştir. Alt ve üst sınırı belirlenmeyen kalebentlik cezaları ve cezayı mûcib suçlar 58, 68, 69, 70, 85, 86, 87 ve 108. maddelerde düzenlemiştir.¹⁶⁰ Örneğin kendi malını ateşe verirken başkasının malına zarar vermek *muvakkat kalebend* cezasını gerektirmektedir (165. md.).¹⁶¹

¹⁵⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 327. Diğer suçlar için bk. 136, 144, 145, 164, 165, 167, 180 ve Zeyli, 184, 185, 191, 192, 204, 206, 207, 218, 220, 221, 228, 229, 230, 231 ve 252. md.

¹⁵⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 50-51; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 34-35.

¹⁵⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 50-51; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 35.

¹⁵⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 53; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 35.

¹⁵⁸ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 53-54; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 35.

¹⁵⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 14; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 28.

¹⁶⁰ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 114-117, 147-148, 167-168, 169-170, 190, 199-200; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 53, 54, 55, 60, 61, 65, 66, 72-73, 75.

¹⁶¹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 262; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 97.

Süresi belirlenmiş kalebend cezaları ise 7, 74, 75, 149, 152, 153. maddelerde düzenlenmiştir.¹⁶² Örneğin bilerek sahte evrak kullanmak *yedi seneyi aşmamak üzere muvakkaten prangabend*¹⁶³ veya *kalebend* cezasını gerektirmektedir. (154. md.).¹⁶⁴

3.3.1.4. Nefy-i Ebed

Nefy-i ebed, bir şahsın devlet tarafından belirlenen bir mahalle müebbeden gönderilip orada ikamet ettirilmesidir (28. md.).¹⁶⁵ Bu ceza, kanunun 58, 59, 60. maddelerinde düzenlenmiştir.¹⁶⁶ Örneğin meydanlarda ahalinin arasında sözlü ve yazılı olarak insanları devletin dâhili emniyeti aleyhine suç işlemeye tahrik etmek -eyleme dönüşmemesi halinde- *nefy-i ebed* cezasını gerektirir (66. md.).¹⁶⁷

3.3.1.5. Müebbeden Rütbe ve Memuriyetten Mahrumiyet

Müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezası, suçlunun artık devlet memurluğunda bulunamaması, rütbe ve maaş alamaması, devlet memuru ise de rütbe ve memuriyetinin sona ererek maaşının kesilmesidir (29. md.).¹⁶⁸ Bu ceza, kanunun 74, 82 ve 107. maddelerinde düzenlenmiştir. Örneğin mahkeme ve meclisler ile devlet memurları tarafından zanlılara eziyet ve işkenceye hükmedilmesi veya bunların icra edilmesi *müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet* cezasını gerektirmektedir (103. md.).¹⁶⁹

3.3.1.6. Hukuk-ı Medeniyeden İskat

Medenî hakların düşürülmesi anlamına gelen hukuk-ı medeniyeden iskat cezası müebbeden iskat, müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezasına müstahak olmak, resmî memuriyette bulunmaktan mahrum olmak, mektep hocalığı yapamamak, tahkikat ve bilirkişilik gibi görevler yapamamak, dava vekilliği yapamamak, vasî olamamak ve silah taşıyamamaktır (31. md.).¹⁷⁰

¹⁶² Rifat, *Şerh-i Ceza*, 17-18, 151-153, 247, 251-252, 253; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 61, 91, 92.

¹⁶³ Burada pranga-bend'den kastedilen kürektir. bk. Rifat, *Şerh-i Ceza*, 254.

¹⁶⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 253; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 92.

¹⁶⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 55; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 36.

¹⁶⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 114-117, 118-119, 126-127; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 53- 54, 55-66, 59.

¹⁶⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 126-127; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 59.

¹⁶⁸ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 56-57; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 36.

¹⁶⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 190; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 72-73.

¹⁷⁰ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 59-60; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 37.

Rütbe ve hukuk-ı medeniyeden ıskat cezaları bazen müebbed ve muvakkat kürek, kalebendlik ve nefy-i ebed cezalarıyla beraber, bazen de özel ve müstakil ceza olarak verilmektedir. Bu durumda ise cezaya, üç seneden fazla olmamak üzere hapis cezası da eklenir (32. md.).¹⁷¹ Medenî haklardan mahrumiyet cezası, cünha türü cezalar ile birlikte verilebilir (38. md.).¹⁷²

3.3.2. Cünhaya Mahsus Cezalar

3.3.2.1. Bir Haftadan Fazla Hapis

Hapis cezası, devlet hapisanelerinde belli bir süre içinde tevkif edilmektir. Hapis müddetinin *en azı 24 saat* en fazlası ise *üç yıldır* (34. md.).¹⁷³ Kanunda birkaç suç dışında (216. md.) hapis cezalarının alt ve üst sınırı belirtilmiştir.

Yirmi dört saatten başlayan hapis cezaları; *yirmi dört saatten bir aya* (214. md.),¹⁷⁴ *yirmi dört saatten üç aya* (226. md.)¹⁷⁵ ve *yirmi dört saatten bir seneye kadar hapis* şeklinde düzenlenmiştir (230. md. 2. Zeyl).¹⁷⁶ Bir haftadan başlayan hapis cezaları; *bir haftadan on beş güne* (253. md.),¹⁷⁷ *bir haftadan bir aya* (132. md.),¹⁷⁸ *bir haftadan iki aya* (183. md.),¹⁷⁹ *bir haftadan üç aya* (246. md.),¹⁸⁰ *bir haftadan altı aya* (112. md.),¹⁸¹ *bir haftadan bir seneye* (106. md.)¹⁸² ve *bir haftadan iki seneye kadar hapis* şeklinde düzenlenmiştir (196. md.).¹⁸³ On beş günden başlayan hapis cezaları; *on beş günden bir buçuk aya* (245. md.),¹⁸⁴ *on beş günden üç aya kadar hapis* şeklinde düzenlenmiştir (238. md.).¹⁸⁵ Bir aydan başlayan hapis cezaları; *bir aydan üç aya* (202. md. zeyli),¹⁸⁶

¹⁷¹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 62-63; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 37.

¹⁷² Rifat, *Şerh-i Ceza*, 73; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 39.

¹⁷³ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 65-66; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 38.

¹⁷⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 360; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 126.

¹⁷⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 382; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 135; Diğerleri için bk. 37 ve 225. md.

¹⁷⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 386-387; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 137.

¹⁷⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 421; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 146.

¹⁷⁸ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 227; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 85. Diğerleri için bk. 111, 113, 202 ve 245. md.

¹⁷⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 299-300; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 108; Ayrıca bk. 117. md.

¹⁸⁰ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 412-413; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 144.

¹⁸¹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 205; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 77; Benzer suçlar için bk. 105, 118, 124, 179, 200, 244. md.

¹⁸² Rifat, *Şerh-i Ceza*, 196-197; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 74-75. Diğer suçlar için bk. 142, 179 ve 185. md.

¹⁸³ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 321; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 114.

¹⁸⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 410; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 144.

¹⁸⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 401-402; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 141. Ayrıca bk. 227. md.

¹⁸⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 335; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 120. Diğer suçlar için bk. 126 ve 158. md.

bir aydan beş aya (208. Md),¹⁸⁷ *bir aydan altı aya* (206. md. zeyli),¹⁸⁸ *bir aydan bir seneye* (201. md.)¹⁸⁹ ve *bir aydan iki seneye kadar hapis* şeklinde düzenlenmiştir (232. md.).¹⁹⁰

İltimas ve rica yoluyla mahkeme kararına müdahale etmek *bir buçuk aydan üç aya kadar* (96. md),¹⁹¹ cebren ırza geçmeye kalkışıp da elinde olmayan sebeplerden dolayı gerçekleştirilememek *en az üç ay* (198. md. zeyli),¹⁹² emniyeten teslim olunan mühürlü ve imzalı resmî evrak üzerinde suistimalde bulunmak ise *en az altı ay hapis* cezasını gerektirecek şekilde düzenlenmiştir (235. md.).¹⁹³

İki aydan iki seneye kadar hapis cezasını gerektiren suçlara, yirmi güne kadar iş göremez hale gelecek şekilde darb ve cerh suçu işlemek (178. md.)¹⁹⁴ örnek verilebilir.¹⁹⁵

Üç aydan başlayan hapis cezaları; *üç aydan altı aya* (96. md.),¹⁹⁶ *üç aydan bir seneye* (240. md.),¹⁹⁷ *üç aydan bir buçuk seneye* (96. md.),¹⁹⁸ *üç aydan iki seneye* (249. md.),¹⁹⁹ *üç aydan üç seneye* (178. md.)²⁰⁰ ve *üç aydan beş seneye kadar hapis* şeklinde düzenlenmiştir (122. md.).²⁰¹ Altı aydan başlayan hapis cezaları ise; *en az altı ay* (212. Md.),²⁰² *altı ay* (39. Md.),²⁰³ *altı aydan bir seneye*

187 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 350; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 123.

188 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 344; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 122. Diğer suçlar için bk. 242, 243 ve 245. md.

189 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 329; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 117. Diğer suçlar için bk. 133, 176, 194,223, 224,237, 250 ve 264. md. zeyli.

190 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 393; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 138.

191 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 181; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 69.

192 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 324; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 116. Ayrıca bk. 130. md.

193 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 397; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 140. Diğer suçlar için bk. 197 ve 212. md.

194 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 287; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 105.

195 Diğer suçlar için bk. 234 ve 236. md.

196 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 181; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 69.

197 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 405; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 142. Ayrıca bk. 96, 202,206, 228, 230. md.

198 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 181; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 69.

199 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 415-416; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 145. Ayrıca bk. 134, 135, 201 ve 245. md.

200 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 287; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 105. Ayrıca bk. 190, 203, 206 (Zeyl), 233, 234. md.

201 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 218; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 82.

202 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 354; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 124; Ayrıca bk. 235. md.

203 Rifat, *Şerh-i Ceza*, 73; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 39.

(112. md.),²⁰⁴ *altı aydan bir buçuk seneye* (201. md.),²⁰⁵ *altı aydan iki seneye* (193. md.)²⁰⁶ ve *altı aydan üç seneye kadar hapis* şeklinde düzenlenmiştir (203. md.).²⁰⁷

Bir seneye kadar hapis cezasını gerektiren suçlara, gece ve birkaç kişi tarafından araba veya hayvanlarla biçilmiş ve koparılmış mahsul ile araziden elde edilen hububat yığınlarından çalmak örnek olarak verilebilir (225. md.).²⁰⁸

Bir sene ve daha fazla hapis cezaları; *en az bir sene* (236. md.),²⁰⁹ *bir sene* (72. md.),²¹⁰ *iki seneye kadar* (90. md.),²¹¹ *bir seneden iki seneye* (88. md.)²¹² ve *bir seneden üç seneye kadar hapis* şeklinde düzenlenmiştir (155. md.).²¹³

Üç sene hapis cezasını gerektiren suçlara, sahte mührü devlet ve millete zarar verecek şekilde kullanmak örnek verilebilir (149. md.).²¹⁴ Ayrıca kanuna aykırı bir yerde satılmak veya kullanılmak üzere bulundurulmuş barutun ateş alıp patlaması sonunda can telef olması (telef-i nefis) *on seneden on beş seneye kadar hapis cezasını* gerektirmektedir (166. md. zeyli).²¹⁵

3.3.2.2. Muvakkaten Nefy

Nefy-i muvakkat (sürelî sürgün) cezası, suçlunun bulunduğu yerden bir başka mahalle gönderilip üç aydan üç yıla kadar orada tutulmasıdır (35. md.).²¹⁶ Kanunda muvakkaten nefy cezalarının süresi işlenen suçların derecesine göre *üç aydan üç yıla kadar* değişmektedir. Kanunda bu cezaların süresi *üç aydan*

²⁰⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 205; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 77; Ayrıca bk. 123, 124, 129, 133, 150, 159 ve 209 md.

²⁰⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 329; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 117.

²⁰⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 317; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 113-114; Ayrıca bk. 113, 114, 121, 127, 131, 156, 159, 182 ve 193. md.

²⁰⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 337; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 120; Ayrıca bk. 40, 104, 105, 108, 111, 117 ve 205. md.

²⁰⁸ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 381; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 135; Ayrıca bk. 99. md. zeyli.

²⁰⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 398-399; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 140.

²¹⁰ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 148-149; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 61.

²¹¹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 174; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 67.

²¹² Rifat, *Şerh-i Ceza*, 171; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 66. Ayrıca bk. 89. md.

²¹³ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 254; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 93. Ayrıca bk. 53, 55, 58, 123, 127, 157, 160, 161, 166 (Zeyl), 191, 251, 252 md.

²¹⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 247; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 91. Diğer suçlar için bk. 92, 150, 222, 223. md.

²¹⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 264-265; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 98.

²¹⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 69; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 38.

altı aya (107. md.),²¹⁷ *altı aydan üç seneye* (110. md.),²¹⁸ *bir seneden iki seneye* (89. md), *iki seneden üç seneye kadar sürgün* (89. md)²¹⁹ şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca mahkeme hâkimi ve meclis reisinin kendilerine yapılan emir, iltimas veya haksız karara yol açacak bir teklifi yetkili makamlara bildirmediği gibi bunu hükümlerine de yansıtarak gerçeğe aykırı hüküm vermeleri *üç sene müddetle nefy* cezasını (98. md)²²⁰ gerektirmektedir.

3.3.2.3. Memuriyetten Tard

Memuriyetten tard cezası, suçlunun memuriyetten çıkarılması ve maaşının kesilmesidir. Tard süresinin en azı *altı ay* en fazlası ise *altı yıldır*. Memuriyette olmayanlar bu cezalara müstahak olurlarsa onlar da cezaları süresince memur olamaz ve maaş alamazlar (36. md).²²¹ İhale ve müzayede kurallarına uymamak (88. md.),²²² devlet memuru olup idaresine verilen eşya ile ilgili usulsüz alım satım yaparak kendine çıkar sağlamak, komisyon almak veya böyle bir işe karışmak (89. md.),²²³ vali, mutasarrıf, kaymakam, defterdar, mal müdürü ve kaza müdürü olup buldukları eyalet, sancak ve kazalarda ticaret yapmak (100. md.) bu cezayı gerektiren suçlar arasında yer almaktadır.²²⁴

3.3.2.4. Mücâzât-ı Nakdiyye

Mücâzât-ı nakdiyye, bir şahıstan kanunun belirlediği şekilde akçe alınmasıdır (37.md).²²⁵ Kanunda para cezaları bazen müstakil, bazen de diğer cezalarla birlikte uygulanacak şekilde düzenlenmiştir. Birkaç istisna dışında para cezalarının miktarları belirlenmiştir (72. md.).²²⁶ Miktarı belirlenen para cezaları ise bazı suçlarda oransal, çoğunda ise rakamsal olarak düzenlenmiştir.

Rakamsal olarak düzenlenen bir beşlikten yirmi beşliğe kadar olan para cezaları; *bir beşlikten beş beşliğe* (255. md.),²²⁷ *altı beşlikten on beşliğe* (256.

²¹⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 198; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 75.

²¹⁸ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 202; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 76. Diğerleri için bk. 90 ve 96. md.

²¹⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 172-173; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 66. Diğer suç için bk. 88. md.

²²⁰ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 183; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 69.

²²¹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 70-71; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 38-39.

²²² Rifat, *Şerh-i Ceza*, 171; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 66.

²²³ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 172-173; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 66.

²²⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 186; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 71. Diğer suçlar için bk. 90, 102, 110 ve 233. md.

²²⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 71-72; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 39.

²²⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 148-149; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 61.

²²⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 424; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 149.

md.),²²⁸ *on beşlikten on beş beşliğe* (263. md.),²²⁹ *on beş beşlikten yirmi beşliğe kadar para cezası* şeklinde düzenlenmiştir (264. md.).²³⁰ Yarım mecediye altınından beş mecediye altınına kadar olan para cezaları; *yarım mecediye altınından üç mecediye altınına* (214. md.)²³¹ ve *yarım mecediye altınından beş mecediye altınına kadar para cezası* şeklinde düzenlenmiştir (223. md.).²³² Bir yirmilik mecediyeden iki mecediye altınına kadar olan para cezaları; *bir yirmilik mecediyeden bir mecediye altınına* (215. md.)²³³ ve *bir yirmilik beyaz mecediyeden iki mecediye altınına kadar para cezası* şeklinde düzenlenmiştir (245. md.).²³⁴ Bir mecediye altınından yüz mecediye altınına kadar olan para cezaları; *bir mecediye altından üç mecediye altınına* (113. md.),²³⁵ *bir mecediye altınından beş mecediye altınına* (129. md.),²³⁶ *bir mecediye altınından on mecediye altınına* (133. md.),²³⁷ *bir beyaz mecediyeden beş mecediye altınına* (116. md.),²³⁸ *bir mecediye altınından on mecediye altınına* (202. md.),²³⁹ *bir mecediye altından on beş mecediye altınına* (251 md.),²⁴⁰ *bir mecediye altınından yirmi beş mecediye altınına* (196. md.),²⁴¹ *bir mecediye altınından elli mecediye altınına* (233. md.),²⁴² *bir mecediye altınından elli beş mecediye altınına* (252. md.),²⁴³ *bir mecediye altından yüz mecediye altınına kadar para cezası* şeklinde düzenlenmiştir (238. md.).²⁴⁴

²²⁸ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 425; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 149-150. Diğer suç ve cezalar için bk. 257. ve 258. md.

²²⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 429; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 153. Diğer örnekler için bk. 259,260, 261 ve 262. md.

²³⁰ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 430; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 153. Diğer örnek için bk. 263. md.

²³¹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 360; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 126.

²³² Rifat, *Şerh-i Ceza*, 378; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 133.

²³³ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 361; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 128.

²³⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 410; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 144.

²³⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 207; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 77.

²³⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 224-225; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 84; 139. ve 176. md.

²³⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 229; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 85.

²³⁸ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 211-212; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 79.

²³⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 334; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 119.

²⁴⁰ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 417-418; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 145-146. Aynı cezayı gerektiren diğer suç için bk. 237 md.

²⁴¹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 321; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 114. Diğer örnekler için bk. 241. 248. md.

²⁴² Rifat, *Şerh-i Ceza*, 395; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 139. Diğer örnekler için bk. 242 ve 243. md.

²⁴³ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 419; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 146.

²⁴⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 401-402; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 141.

İki ve daha fazla mecdiye altınından bin mecdiye altınına kadar olan para cezaları ise; *iki mecdiye altınından on mecdiye altınına* (141. md.),²⁴⁵ *üç mecdiye altınından yirmi mecdiye altınına* (191. md.),²⁴⁶ *beş mecdiye altınından otuz mecdiye altınına* (140. md.),²⁴⁷ *beş mecdiye altınından elli mecdiye altınına* (122. md.),²⁴⁸ *beş mecdiye altınından yüz mecdiye altınına* (241. md.),²⁴⁹ *on mecdiye altınından elli mecdiye altınına* (195. md.),²⁵⁰ *yirmi beş mecdiye altınından bin mecdiye altınına kadar para cezası* şeklinde düzenlenmiştir (100. md.).²⁵¹

İzinsiz ve ruhsatsız olarak matbaa açmak, orada kitap ve evrak basmak *elli mecdiye altınına* (137. md.),²⁵² devlet içinde ortaya çıkabilecek ihtilal ve karışıklık sırasında telgraf hatlarını tahrip ederek veya başka şekillerde memurlar arasında muhaberatı engellemek ve telgraf hatlarını tamir etmeyi engellemek *elli mecdiye altınından iki yüz mecdiye altınına* kadar para cezasını gerektirecek şekilde düzenlenmiştir (136. md.).²⁵³

Bunların dışında; *bir aylık maaş miktarı para cezası* (126, 127.md.),²⁵⁴ *bir aylık Osmanlı altınından on adet aylık Osmanlı altınına kadar para cezası* şeklinde düzenlenen cezalar da mevcuttur (264. md. zeyli).²⁵⁵

Miktarı oransal olarak düzenlenen cezalar ile söz konusu cezaları mücbib suçlara aşağıdaki örnekler verilebilir:

(1) Kara ve deniz askerlerinin levazımının tedarikinde usulsüzlük yaparak para alan memurlara, aldıkları para *tazmin* ettirilir ve *tazmin edilen paranın dörtte bir miktarı kadar para cezası* kesilir (91. md.).²⁵⁶

²⁴⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 236; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 88.

²⁴⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 313-314; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 112.

²⁴⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 236; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 88.

²⁴⁸ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 218; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 82; Diğer örnekler için bk.134, 135, 235. md.

²⁴⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 406; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 142; Diğer örnekler için bk. 201. md. Zeyli, 201. md. Zeyli.

²⁵⁰ Rifat, *Külliyat-ı Şerh-i Ceza*, 319-320; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 114; Diğer örnekler için bk. 95. ve 138. md.

²⁵¹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 186; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 71.

²⁵² Rifat, *Şerh-i Ceza*, 234; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 87.

²⁵³ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 232-233; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 86-87.

²⁵⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 222, 223; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 83.

²⁵⁵ Karakoç, *Ceza Kanunu*, 153.

²⁵⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 175; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 67. Aynı tür cezalar içi bk. 93, 236, 247, 249 ve 250. md.

(2) Mümeyyiz olmayan bir çocuğun ihtiyaçlarını suistimal ederek çocuğun zararına olacak şekilde borçlanan, malını ariyet olarak veren, senet alan, ticari taahhütte bulunan kimseden, meydana gelen zarar tazmin ettirildikten sonra *tazmin olunan akçenin dörtte birinden fazla ve her halde bir mecdiyeye altınından aşağı olmamak üzere para cezası* alınır (234. md.).²⁵⁷

(3) Altın ve gümüşün avarı ve kıymetli taşlar konusunda halkı aldatan, eksik ölçü ve tartı kullanarak hile yapan kimseden, sebep oldukları zarar tazmin ettirildikten sonra *tazminatın dörtte birini aşmayacak şekilde ve her halde üç mecdiyeden az olmamak üzere para cezası* alınır (240. md.).²⁵⁸

(4) Vergi, öşür, rüsûm ve diğer aidatları, belirlenen miktardan fazla tahsil etmenin cezası, bu suçu işleyen memurlardan *aldıkları akçenin bir misli para* alınmasıdır (108. md.).²⁵⁹

(5) Mahbûsu para alarak firar ettiren kimse, eğer mahbûsun suçu; öldürme, müebbed kürek veya kalebend cezalarını mücib ise *aldığı akçenin iki katı para cezası*, bunların altında (dûnunda) ise mürteşî hakkında belirlenen ceza ile tecziye edilir (120. md.).²⁶⁰

(6) Sahte olduğunu anladıkları halde sahte para kullanmaya ve piyasaya sürmeye devam eden kimselere sürdükleri *meblağın üç mislinden az olmamak üzere altı misline kadar para cezası* kesilir. Kesilen bu para cezası kesinlikle *bir mecdiyeye altınından aşağı* olamaz (146. md.).²⁶¹

3.3.3. Kabahatler

Kanunda yirmi dört saatten bir haftaya kadar süre ile hapis cezasını gerektiren bazı suçlar ve ceza süreleri şu şekildedir:

Ateşle iş yapan esnaftan dükkân, fırın ve fabrikalarının bacalarını düzenli olarak temizlememek, mahallelerde zarar verecek şekilde fişek atmak, şehir kasaba ve köylerde tabanca ve tüfek atmak *yirmi dört saatten üç güne* (255. md.),²⁶² bir kimsenin hanesine, binasına, avlusuna, bahçesine taş veya pislik

²⁵⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 396-397; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 139.

²⁵⁸ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 405; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 142.

²⁵⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 199-200; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 75.

²⁶⁰ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 215; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 81.

²⁶¹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 242; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 89-90. Diğer örnekler için bk. Rifat, *Şerh-i Ceza*, 145, 160; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 62,63.

²⁶² Rifat, *Şerh-i Ceza*, 424; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 149. Diğer bir suç için bk. 263. md.

atmak, girilmesi yasak olan mahallere girmek, geçme hakkı bulunmayan mahallerden geçmek *yirmi dört saatten beş güne* (258. md.),²⁶³ doktor, cerrah, eczacı ve buna benzer kimselerin meslekleri gereği kendilerine verilen sırları ifşa etmeleri *yirmi dört saatten bir haftaya* (215. md.),²⁶⁴ umumi yollar, meydanlar ve seyir yerleri gibi halkın yararına ayrılmış olan yerleri bozmak *üç günden bir haftaya kadar hapis* cezasını gerektirmektedir (264. md.).²⁶⁵

4. Bazı Suçlarla İlgili Tedbir Niteliğindeki Uygulamalar İle Diğer Bazı Düzenlemeler

Kanunun mukaddime kısmının ilk faslında cinayet ve cünhaya müteallik suçlarda *zaptiye memurlarınca gözaltına alınmak*,²⁶⁶ *para cezası kesilmek, suçta konu olan veya suçta kullanılan eşyaya el konulması* şeklindeki uygulamalar (12. md.) ile devletin dâhilî ve hâricî asayişine zarar verecek cinayet ve cünhaya karışmış olan kimselerin *kanunen öngörülen cezalarını çektikten sonra zaptiye nezareti altında bulundurulacakları* hükmüne yer verilmiştir (13. md.).²⁶⁷

Kanunda genellikle zaptiye nezaretinde bulundurulmanın süresi belirtilmiştir. Zaptiye nezaretinde bulundurulma süreleri; *bir seneyi aşmamak üzere* (230. md. zeyli),²⁶⁸ *iki sene* (65. md.)²⁶⁹ ve *beş seneden on seneye kadar* (190. md.)²⁷⁰ olacak şekilde düzenlenmiştir.²⁷¹

Kanun, cezanın af, tebdil ve tahfif edilmesinin mümkün olduğunu fakat bunun ancak padişahın onaylaması ve Kanunnâmede açıkça belirtilmiş olması şartına bağlamıştır. Örneğin idam cezasının küreğe, kürek cezasının kalebendliğe, müebbed kalebendliğinin nefy-i ebede ve muvakkat kalebendlik ile hapsin nefy-i

²⁶³ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 426; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 150.

²⁶⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 361; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 128. Diğer suç için bk. 139. md.

²⁶⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 430; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 153. Diğer suçlar için bk. 260, 263, 248 md.

²⁶⁶ bk. 196, 216, 242 ve 243. md.

²⁶⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 29, 30-31,34-35; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 31-32.

²⁶⁸ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 354; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 136-137.

²⁶⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 125; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 58.

²⁷⁰ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 312-313; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 111.

²⁷¹ Zaptiye nezaretinde bulundurulmayı düzenleyen diğer hükümler 64, 147 ve 151. maddelerde düzenlenmiştir.

muvakkate dönüşmesi mümkündür. Fakat bu padişahın onayına bağlıdır (47. md.).²⁷²

Kanunda ceza ehliyeti konusu da düzenlenmiştir. Buna göre bulûğ çağına ermeyen çocuk (40. md.), cinnet halinde bulunan (mecnûn) (41. Md)²⁷³ ve rızası olmadığı halde suç işlemeye zorlanan kişi (mükreh) cezalandırılmaz (42. md.).²⁷⁴ Ayrıca ceza kanunu önünde kadın ve erkeğin eşit olduğu fakat bazı cezaların uygulanması sırasında kadınların özel hallerinin dikkate alınacağını hükme bağlanmıştır (43. md.).²⁷⁵

1858 tarihli ceza kanunnâmesinde ta'zîr dışındaki bazı şer'î cezalara da atıflarda bulunulmuştur. Örneğin, katli, cerh ve darb fiilleri ihtilal, talan ve yağma ile birlikte işlenirse sadece bu suçu işleyenler değil aynı zamanda azmettirenler de aynı suçu işlemiş gibi cezalandırılır. Bu suçun cezası olan *kıyas*, *şer'î hükme göre* uygulanır (181. md.).²⁷⁶ Öldürme suçunda şahsi haklarla ilgili olarak maktûlün varislerinin açtığı *dava şer'î mahkemelere* havale edilir (171. md.).²⁷⁷ Kasten darb veya benzer bir fiil ile hamile kadının çocuğunun düşmesine sebep olmak,²⁷⁸ düşürülen çocuğun *diy-et-i şer'iyyesi* ödedikten sonra *muvakkaten kürek* cezasını gerektirir (192. md.).²⁷⁹

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde ceza hukuku dâhil hukukun tüm alanlarında İslâm hukukunun uygulandığı görülmektedir. İslam hukukunda cezalar, had, kıyas ve tazir şeklinde sınıflandırılmıştır. Şer'î hukukta devlet başkanına ta'zîr suç ve cezaları konusunda tanınan geniş takdir yetkisi çerçevesinde Osmanlı padişahları bütün imparatorlukta yürürlükte olacak şekilde bazı hukukî düzenlemeler yapmıştır. Bu durum, Osmanlı'da fıkıh kitaplarında mevcut olan cezaî esasların yanı sıra başka birtakım esasların daha ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu esaslar, zaman içinde "örfî hukuk" olarak adlandırılmıştır. Örfî

²⁷² Rifat, *Şerh-i Ceza*, 100; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 47. Bu madde 6 Cemâziyelâhir 1329'da değiştirilmiştir.

²⁷³ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 86; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 43.

²⁷⁴ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 91; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 43.

²⁷⁵ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 95; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 44.

²⁷⁶ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 295; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 108.

²⁷⁷ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 272; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 100.

²⁷⁸ Doktrinde bu konudaki tartışmalar için bk. Dirik, "İslam Hukukunda Cenin Öldürme Suçunun Cezası", *Bilimname* 23 (2012/2), 189 vd.

²⁷⁹ Rifat, *Şerh-i Ceza*, 316; Karakoç, *Ceza Kanunu*, 113.

ceza hukuku şer'î hukuka aykırı ve ona rağmen gelişen bir hukukî düzenleme değildir. Osmanlı kanunnâmelerinde kısas ve haddi gerektiren suçların şer'î hukuktaki cezalarına sadece işaretle yetinilmiş ve daha çok, düzenlenmesine ihtiyaç duyulan konularda ayrıntılı hükümler getirilmiştir. Bununla birlikte kanunnâmeler incelendiğinde esas itibarıyla kısas ve had grubuna giren suçlara İslâm hukuku tarafından öngörülen cezaların uygulandığı, suçun unsurlarında veya ispat şartlarında bir eksiklik olması ya da başka bir nedenle bu cezaların uygulanmaması durumunda kanunnâmelerde yer alan ta'zîr cezalarının uygulandığı görülmektedir.

Osmanlı ceza hukukunda genel olarak kısas, el kesme, dayak, recm, salb gibi cezalara ilâve olarak ölüm, hapis, çeşitli miktarlarda para cezaları, küreğe mahkûm etme, yüzü karalama, sakalı kesme, dağlama, belli organları kesme, nefy ve tağrîb (sürgün), kalebend kılma, memuriyetten tard, hukuk-ı medeniyeden ıskat, rütbe ve memuriyetten mahrumiyet gibi ta'zîr cezaları mevcuttur. Ta'zîr cezaları arasında siyaseten verilen cezanın ayrı bir yeri vardır. Ta'zîr suç ve cezalarının hâkimin takdirine bırakılmayıp kanunnâmeler halinde düzenlenmesi Osmanlı ceza hukukunun önemli bir özelliğidir. Bu durum, ceza hukuku alanında muhtemel keyfiliklerin önlenmesi ve kanunîliğin hâkim olması bakımından önemlidir.

Osmanlı'da Tanzimat Fermanı (1839) sonrasında her alanda ıslahat ve değişiklik çalışmaları başlamıştır. Bu alanlardan biri de hukuktur. Tanzimat düşüncesine uygun olarak Batı'yı örnek alan ilerleme ve yenilikler hukuk alanında; yabancı kanunların kabulü, içerik olarak eski ve millî kalınsa da şekil olarak Batılı kanun yapma tarzının benimsenmesi, hukukî meclislerin ve mahkeme teşkilatlarının düzenlenmesi şekillerinde kendini göstermiştir. Ceza muhakemeleri usulü kanunu da bu kapsamdadır. Bu dönemde önceki dönemlerde var olan ceza kanunnâmeleri düzenleme geleneğini sürdürme anlamına gelen üç ceza kanunnâmesi hazırlanmıştır. Bunlardan ilki 1256 (1840) tarihli Ceza Kanunnâmesi'dir. Kanun teknik olarak fasıllar ve maddeler hâlinde düzenlenmekle birlikte birçok yönden eski Osmanlı kanunnâmelerinin devamı niteliğindedir. Kanunda, kısas gibi şer'î hükümlere açıkça atıf yapılmakta, fakat had suçlarına yer verilmemektedir. Suçlar için tayin edilen cezalar sabit olup, alt ve üst sınır belirtilmemiştir. Başka bir ifadeyle hâkimlere takdir yetkisi bırakılmamıştır. On bir sene yürürlükte kalan bu kanun, şekil ve

içerik açısından düzensiz olduğu, birbiriyle münasebeti olmayan maddelerin aynı fasıllarda toplandığı gibi gerekçelerle eleştirilere maruz kalmıştır.

İkinci ceza kanunnâmesi olan 1267 (1851) tarihli Kânûn-ı Cedîd, öncekine nisbetle önemli değişiklikler getirmemiştir. Kanunda çeşitli maddelerde kısas cezasından açıkça bahsedilirken, iftira ve sarhoşluk suçları ile ilgili olarak da “hadd-i şer’î”ye atıfta bulunmaktadır. Bu kanun, üslup ve muhteva bakımından bir öncekinden farklı değildir. Sadece daha önceki kanunda bulunmayan suç ve cezalar düzenlenmiş, sâbit cezalar yerine hâkimin takdir yetkisini mümkün kılan alt ve üst sınırı olan cezalara yer verilmiştir. 1851 tarihli kanun, Osmanlı Devleti’nde asırlarca uygulanan para cezalarını yasaklamaktadır.

Tanzimat sonrası dönemin en önemli ceza kanunu, 1274 (1858) tarihli Ceza Kanunnâme-i Hümayunu’dur. Meclis-i Tanzîmat tarafından aralarında Ahmed Cevdet Paşa’nın da bulunduğu bir komisyon tarafından hazırlanan kanun, 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu ile yerli hükümlerin bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Metninde ta’zîr cezasının çeşitli derecelerini düzenlemek üzere hazırlandığı ifade edilen bu kanunnâme, Osmanlı Devleti’nin sonuna kadar yürürlükte kalmak, önceki kanunnâmelere nispetle çok daha geniş ve kapsamlı olmak gibi özelliklere sahiptir. Bu kanun, devletin bütün vatandaşlarına uygulanması ve temel suçları ihtiva etmesi bakımından tam bir ceza kanunu niteliğindedir.

Kaynakça

Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdillâh. *Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Akgündüz, Ahmet. *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuku Fakültesi Yayınları, 1986.

Akgündüz, Ahmet. "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'-i İrtikâb Kanunnamesi". *Bellekten*, 51/199 (Nisan 1987), 153-192.

Akdündüz, Said Nuri. "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunun Kaynakları". *Dergiyabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi)* 4/8 (Güz 2019), 1-16.

Akman, Mustafa. "Tanzimat Sonrası Osmanlı Usûl Hukukundaki Gelişmeler". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/1 (2019), 431-450.

Ali Haydar Efendi. *Dürrerü'l-hukkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm*. 4 Cilt. Kostantiniye: Matbaa-i Ebu'z-Ziyâ, 1330.

Akşit, Cevat. *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1976.

- Aydın, Mehmet Akif. "Osmanlı Ceza Hukuku". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 7/ 478-482. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Beroje, Sahip. *Farklı Bakış Açılıyla İrtidat Suçu ve Cezası*. 1. Baskı. Ankara: Fecr Yayınları, 2014.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. "Hukukî İslamiyye ve İstilahatı Fıkhiyye" *Kamusu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, ty.
- Buhari, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Cin, Halil - Akgündüz, Ahmet. *Türk Hukuk Tarihi*. 2 Cilt. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1995.
- Çolak, Abdullah. *İslam Ceza Hukuku*, 1. Baskı. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2018.
- Dirik, Mehmet. "İslâm Fıkhında Ceninin Yaşama Hakkını Koruyan Düzenlemeler". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (2013), 45-62.
- Dirik, Mehmet. "İslam Hukukunda Cenin Öldürme Suçunun Cezası". *Bilimname* 23 (2012/2),187-213.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as. *Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Ekinci, Ekrem Buğra. *Osmanlı Hukuku -Adalet ve Mülk-*. 4. Baskı, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2016.
- Ekinci, Ekrem Buğra. *Osmanlı Mahkemeleri-Tanzimat ve Sonrası-*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2017.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.
- Gökçen, Ahmet. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1987.
- İbn Âbidin, Muhammed Emin. *Reddü'l-muhtâr ala'd-dürri'l-muhtâr*. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984.
- İbn Rüşd, el-Hafid Muhammed b. Ahmed. *Bidayetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid*. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1985.
- İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*. 1. Baskı. Mısır: Şeriketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbi ve Evlâdühü, 1389/1970.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid. *Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- İnalçık, Halil. "Kanunnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 24/333-337. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- İnalçık, Halil. "*Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Humayunu*". *Bellekten* XXVIII/112 (1964), 603-622.
- Karakoç, Serkiz. *Ceza Kanunu Tahşiyeli*, Şant Matbaası, 1329.
- Karakoç, Sarkis. *Külliyât-ı Kavânîn*. Haz. M. Âkif Aydın, Fethi

- Gedikli, Mehmet Akman, Ekrem B. Ekinci, M. Macit Kenanoğlu. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.
- Karaman, Hayrettin. *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul: Nesil Yayınları, 1986.
- Koç, Mehmet. *Osmanlı Hukukunda Tazir Suç Ve Cezaları*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Lütfi, Hafız Ahmed. *Mir'ât-ı Adâlet (Tarihçe-i Adliye-i Devleti Aliyye*. Nşr. Kitapçı Ohannes. İstanbul: Nişan Berberyan Matbaası, 1304.
- Lütfi, Ahmed. *Osmanlı Adalet Düzeni*. sad. Erdinç Beylem. İstanbul: Fatih Yayınevi, 1979.
- Maşalı, Münteha. "Ölüm Cezası". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34/40-43. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Maşalı, Münteha. *Osmanlı'da Ölüm Cezası*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Mehâkim-i Nizamiye Teşkilatı Kanun-ı Muvakkati. İstanbul: Mahmud Beğ Matbaası, 1299.
- Men'-i Müskirât Kanunu (No: 4). *Ceride-i Resmiye*. 28 Şubat 1921. md. 2, 3,4.
- Mevsilî, Ebu'l-Fadl Mecdüddin. *el-İhtiyâr li talîl-i-muhtâr*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1984.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac. *Sahîhu'l-Müslim (Câmiu's-sahîh)*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *Sünenü'n-Nesâî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Rifat, Halil. *Külliyat-ı Şerh-i Ceza*. İstanbul: Mihran Matbaası, 1303.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl. *el-Mebsût*. 30 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları 1983.
- Şentop, Mustafa. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku (Kanunlar-Tadiller-Layihalar-Uygulama)*. İstanbul: Yayılcık Matbaası, 2004.
- Tirmîzî, Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Usûl-i Mukâkemât-ı Cezaiyye Kanun-ı Muvakkati. Matbaa-i Âmire, 5 Receb 1296.
- Usûl-i Mukâkemât-ı Cezaiyye Kanun-ı Muvakkati. İstanbul: Mahmud Beğ Matbaası, 1299.
- Usul-i Muhakemat-ı Kanuniyye Muvakkati. İstanbul: Mahmud Beğ Matbaası, 1299.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/ Contribution of Authors

Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.
The research was conducted by a single author.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale iThenticate yazılımıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism was detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etięi Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada “Yükseköęretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etięi Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed
